

LUONTOMATKAILUN KEHITTÄMINEN MAAKUNTAKAAVOITUKSESSA

Luontomatkailun kehittäminen maakuntakaavoituksessa

**Kainuun maakunta –kuntayhtymä
2007**

B:7

Julkaisija:

Kainuun maakunta –kuntayhtymä
PL 400
87070 Kainuu
Puh. (08) 615 541
kirjaamo@kainuu.fi
www.kainuu.fi

Julkaisun kuvat: Martti Juntunen

Kannen kuva: Siikavaaran luonnonsuojelualue, Martti Juntunen

ISBN 978-952-5326-41-3

ISSN 1795-5645

Kajaani 2007

ESIPUHE

Kainuun maakuntakaavan valmistelutyössä luontomatkailun edistäminen ja luontomatkailuun liittyvien toimintaedellytysten kehittäminen ovat olleet yksi keskeisistä suunnitteluperiaatteista. Luontomatkailun kehittämis- ja toimintaympäristö on Kainuussa monipuolinen tarjoten runsaasti erilaisia, arvokkaita luonnonympäristöjä ja tutustumiskohteita. Luontomatkailun kehittämiseen liittyvät perinteet ovat Kainuussa kuitenkin vielä suhteellisen lyhyet verrattuna esimerkiksi metsätalouteen, joka on perinteisesti ollut ja on edelleen Kainuun elinkeinoelämän kannalta hyvin tärkeä metsänkäyttömuoto. Luontomatkailun kehittämiseen liittyy runsaasti mahdollisuuksia, mutta toisaalta myös haasteita metsän ja luonnon käyttöön liittyvien, osittain ristiriitaistenkin odotusten muodossa. Tässä työssä on pyritty selvittämään luontomatkailun kehittämistoimenpiteiden yhteensovittamistarpeita ja -mahdollisuuksia sekä luonnonsuojeluun liittyvien tavoitteiden kanssa että toisaalta metsätaloustalouteen liittyvien tavoitteiden kanssa. Työssä on lisäksi noussut esille muutamia ohjattuun luontomatkailuun sekä metsien jokamieskäyttöön liittyviä näkökohtia.

Kainuu on moneen maakuntaan verrattuna erityisasemassa luontomatkailun kehittämiseen liittyvissä asioissa, sillä 42% maakunnan metsäpinta-alasta on valtion omistuksessa. Valtaosa Kainuun suojelualueista ja potentiaalisista luontomatkailualueista sisältyy tähän pinta-alaan. Valtion metsiä hallinnoiva Metsähallitus joutuu omassa toiminnassaan sovittamaan yhteen erilaisia metsänkäyttötavoitteita ja se toimii keskeisenä luontomatkailu- ja virkistysalueiden toteuttajana. Näin ollen Metsähallitus on ollut myös tärkeä yhteistyökumppani Kainuun maakuntakaavan luontomatkailuun liittyvien asioiden valmistelussa. Maakuntakaavaprosessi puolestaan on varmistanut kaikille osallisille mahdollisuudet arvioida luontomatkailun kehittämiseksi tehtyä suunnittelutyötä ja osallistua maakuntakaavassa osoitettujen ratkaisujen valintaan.

Useimmat tässä selvityksessä esitetyt kaavamerkinnot ja tavat käsitellä luontomatkailua ovat sovellettavissa maakuntakaavoihin kautta maan. Erilaiset maanomistusolosuhteet ja maankäyttötarpeet eri puolilla maata vaikuttavat kuitenkin suuresti siihen, millainen painoarvo luontomatkailulla tulee olemaan eri maakunnissa ja millaisia suunnitteluprosesseja tarvitaan luontomatkailun kehittämiseen liittyvien aluevarauksien osoittamiseksi maakuntakaavassa.

Tätä Kainuun maakunta -kuntayhtymän laatimaa selvitystä on rahoittanut ympäristöministeriö osana laajempaa, valtakunnallista maakuntakaavoituksen ja luontomatkailun kehittämistyötä. Osoitan kiitokset kaikille työhön osallistuneille ja erityisesti ympäristöministeriön alueidenkäytön osastolle sen osoittamasta luottamuksesta antaessaan tämän selvitystyön Kainuun maakunta -kuntayhtymän laadittavaksi.

Hannu Heikkinen
suunnittelujohtaja
Kainuun maakunta -kuntayhtymä

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	7
2. SELVITYKSEN TAUSTA, TAVOITE JA TEHTÄVÄT	9
2.1. Selvityksen tavoite ja tehtävät	10
2.2. Luontomatkailun käsite	11
2.3. Luontomatkailu Kainuussa	12
3. LUONNONSUOJELUALUEET JA LUONTOMATKAILU	17
3.1. Luontomatkailun harjoittamisen edellytykset luonnonsuojelualueilla	19
3.2. Luontomatkailu ja yritystoiminta	22
4. METSÄTALOUS JA LUONTOMATKAILU	24
4.1. Metsätalouden ja luontomatkailun tavoitteiden ristiriitaisuuksia ja yhteensovittamismahdollisuuksia.....	24
4.2. Luontomatkailun ja metsätalouden yhteensovittaminen	25
4.3. Metsälain 6 § ja maakuntakaavoitus	27
4.4. Maakuntakaavan viranomaisvaikutukset metsätalouden osalta	28
5. LUONTOMATKAILU JA MAAKUNTAKAAVOITUS.....	29
5.1. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	29
5.2. Maakuntakaavan sisältövaatimukset	30
5.3. Maakuntakaavamerkinnot ja -määräykset	31
5.4. Luontomatkailun huomioiminen eri maakuntakaavoissa	31
5.5. Kainuun maakuntakaavassa luontomatkailuun ja sen kehittämiseen vaikuttavia kaavamerkintöjä	34
5.6. Luontomatkailuun liittyviä alueidenkäytön ohjauksen kehittämistarpeita	40
5.7. Luontomatkailun kehittämisalueet Kainuun maakuntakaavassa	41
5.8. Hiljaiset alueet luontomatkailualueiden tukena	43
6. YHTEENVETO JA SUOSITUKSET.....	45

LÄHTEET

LIITE 1: Luontomatkailua koskevat kaavamerkinnot ja -määräykset
maakuntakaavoissa

LIITE 2: Alueiden yleiskäytön luokittelu

1. JOHDANTO

Luonto on Suomen matkailun tärkeä vetovoimatekijä, ja luontomatkailua pidetään yhtenä nopeimmin kasvavimmista matkailun osa-alueista. Erityisesti vetovoimaiset luonnon-suojelukohteet ovat merkittäviä luontomatkailukohteita. Matkailulta ja varsinkin luontomatkailulta odotetaan eri maakunnissa ja myös Kainuussa paljon.

Suomessa luontomatkailun kasvun arvioidaan olevan vuositasolla noin kahdeksan prosentin luokkaa. Erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomessa luonnon suuri rooli matkailussa, sen vetovoimaisuudessa, yritystoiminnassa ja laajemmin koko aluetaloudessa on merkittävä. Luontomatkailua pidetäänkin yhtenä harvoista keinoista säilyttää syrjäisiä maaseutualueita elinvoimaisina. Hyvät liikkumis- ja virkistysmahdollisuudet vaikuttavat lisäksi maakunnan ja kuntien ulkoiseen kuvaan ja niillä on vaikutusta myös alueiden ja yritysten kilpailukykyyn sekä kiinteistöjen arvoihin (Saarinen 2003; Ympäristöministeriö 2002c, 8).

Matkailun lisääntyminen aiheuttaa uusia haasteita metsien käytölle. Kainuussa metsätaloudella on suuri aluetaloudellinen merkitys. Metsätalouden harjoittamisen merkit ovat näkyvillä maastossa. Kainuusta löytyy hyvin hoidettuja ja korkean virkistys- ja matkailuarvon omaavia, metsätalouden täysimääräisten toimien kohteina olevia talousmetsiä. Metsiin liittyikin luonnossa liikkujan näkökulmasta riippuen hyvin monenlaisia arvoja, odotuksia ja tavoitteita. Tämä tekee metsätalouden ja metsien muun käytön yhteensovittamisen erittäin haasteelliseksi.

Maakunnallisessa suunnittelussa käsitellään seutukunnallisesti merkittäviä kysymyksiä. Maakunnan suunnittelujärjestelmään kuuluvat maakuntakaavan lisäksi pitkän aikavälin kehitystä kuvaava maakuntasuunnitelma sekä maakuntaohjelma, jossa esitetään lyhyen aikavälin tavoitteet, kehittämistoimenpiteet ja keskeiset hankkeet. Maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma on vuosittain laadittava suunnitelma, joka sisältää ehdotuksen maakuntaohjelman ja erityisohjelmien toteuttamisen kannalta keskeisiksi hankkeiksi ja muiksi toimenpiteiksi sekä arvion niiden rahoittamiseksi.

Vuonna 2005 valmistui Kainuun maakuntasuunnitelma 2025 ja vuoden 2006 alkupuolella Kainuun maakuntaohjelma vuosille 2006-2010. Toteuttamissuunnitelmat on laadittu vuosittain vuodesta 2003 alkaen. Kainuun maakuntasuunnitelmassa 2025 on kirjattu tavoitteeksi, että matkailukapasiteetti ja alan työpaikat kasvavat noin kaksinkertaiseksi ja liikevaihto kolminkertaistuu vuoteen 2025 mennessä. Maakuntaohjelmassa puolestaan tavoitteeksi on asetettu, että elämystuotannon (matkailu, kulttuuri ja liikunta) työpaikkamäärä kasvaa 14 % vuosina 2006-2010.

Maakuntakaava on maankäyttö- ja rakennuslain (MRL 132/1999) mukainen maakunnan käsittävä yleispiirteinen alueidenkäytön suunnitelma, jossa esitetään alueidenkäytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittymisen kannalta tarpeellisia alueita. Maakuntakaava keskittyy valtakunnallisten, maakunnallisten sekä seudullisten alueidenkäyttökysymysten yhteensovittamiseen. Maakuntakaava on kunnille ohjeena laadittaessa tai muutettaessa yleiskaavaa tai asemakaavaa. Myös viranomaisen on otettava omassa alueidenkäyttöä koskevassa suunnittelussaan ja päätöksenteossään maakuntakaava huomioon ja pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista. Maakuntakaava korvaa aikaisemman rakennuslain mukaisen seutukaavan (Ympäristöministeriö 2002a). Kainuun maakuntavaltuusto hyväksyi Kainuun maakuntakaavan 7.5.2007 pidetyssä kokouksessa. Tämän jälkeen kaava saatettiin Ympäristöministeriöön vahvistettavaksi.

Tässä työssä on selvitetty, miten maakuntakaavalla voidaan edistää luontomatkailua. Työssä on selvitetty, miten luontomatkailua voidaan sovittaa yhteen suojelutavoitteiden

kanssa sekä toisaalta, miten luontomatkailua voidaan sovittaa yhteen metsätalouteen liittyvien tavoitteiden kanssa. Työssä on luonnonsuojelualueiden osalta pyritty selvittämään, millaisille suojelualueille voidaan ohjata luontomatkailua ja miten näiden alueiden määrittely on Kainuun maakuntakaavaehdotuksessa ratkaistu sekä millaisia maakuntakaavamerkintöjä matkailukäyttöön kehitettävien luontokohteiden osoittamisessa voidaan käyttää. Metsätalouteen liittyen on pyritty selvittämään metsätalouden ja luontomatkailun välisiä ristiriitaisuuksia ja niiden yhteensovittamismahdollisuuksia. Lisäksi työssä on tarkasteltu, miten muissa valmisteilla olevissa tai jo vahvistetuissa maakuntakaavoissa on käsitelty luontomatkailuaihetta.

Selvityksen valmistelun tueksi perustettiin hankkeelle ohjausryhmä, johon kuuluivat ylitarkastaja Jorma Keva Ympäristöministeriöstä, ylitarkastaja, osastopäällikkö Jouko Saastamoinen Kainuun ympäristökeskuksesta, Virpi Juvonen ja Jouni Laaksonen Kainuun luonnonsuojelupiiri ry:stä, aluepäällikkö Samuli Sillman ja metsänhoitopäällikkö Aarne Leskinen Metsähallituksesta, toiminnanjohtaja Heikki Rahko Kainuun metsänomistajien liitosta sekä toiminnanjohtaja Timo Korhonen MTK Kainuusta. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi suunnittelujohtaja Hannu Heikkinen ja sihteerinä suunnittelija Suvi Rusanen Kainuun maakunta –kuntayhtymästä. Selvityksen ovat kirjoittaneet FM Suvi Rusanen, FM Minna Simonen, DI Hannu Heikkinen ja MMM Jyrki Haataja Kainuun maakunta –kuntayhtymästä.

2. SELVITYKSEN TAUSTA, TAVOITE JA TEHTÄVÄT

Luontomatkailun edistämiseksi on sekä valtakunnallisesti että Kainuun alueella käynnistynyt useita toisiaan tukevia selvityksiä ja kehittämishankkeita. Luontomatkailun ja luonnon virkistyskäytön kehittäminen mainittiin Lipposen II hallitusohjelman tavoitteissa, jonka pohjalta Ympäristöministeriön asettama työryhmä laati ehdotuksen ohjelmaksi luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi, ns. VILMAT-ohjelman (Ympäristöministeriö 2002c). Valtioneuvosto teki helmikuussa 2003 periaatepäätöksen toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi.

Toimintaohjelman keskeisin tavoite on kaksinkertaistaa luonnon virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun perustuvat työpaikat vuoteen 2010 mennessä. Tämä tarkoittaisi 64 000 työpaikkaa vuonna 2010. Luontomatkailun kasvutavoitteeksi toimintaohjelmassa on asetettu 8 % vuosikasvu vuosina 2003-2010. Toimintaohjelma sisältää kaikkiaan 30 eri toimenpidettä, joilla luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua edistetään (Ympäristöministeriö 2002c, 29-37).

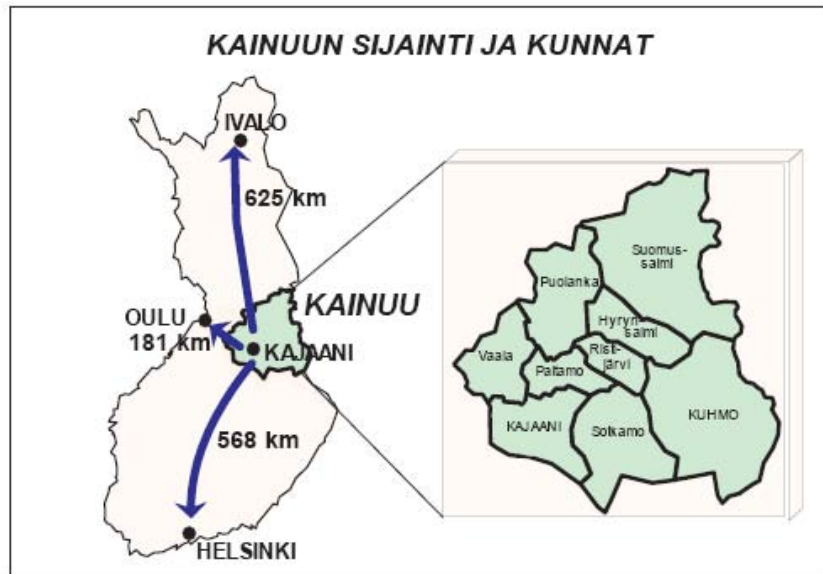
Tällä selvityksellä toteutetaan osaltaan toimintaohjelman toimenpidettä nro 4) *Rakennetaan alueellista tahtotilaa ja sovitaan maakunnallisista ja seudullisista tavoitteista*. Siinä todetaan, että virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistoimet tulee ottaa huomioon maakuntasuunnitelmissa, maakuntaohjelmissa ja **maakuntakaavoissa**. Maakunnan liittojen toivotaan myös ottavan vastuun virkistyskäytön ja luontomatkailun maakunnallisesta kehittämisestä.

Lisäksi yhtenä toimenpiteistä esitetään luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun edistämistä osana Kainuun hallintokokeilua. Kainuussa käynnistyi Kainuun liiton (1.1.2005 alk. Kainuun maakunta -kuntayhtymä) toteuttamana maakunnallinen luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisohjelman laatiminen, jossa tavoitteena on käydä valtioneuvoston periaatepäätöksessä esitetyt yksittäiset toimenpiteet läpi niin, että saadaan kartoitettua luontomatkailun ja siihen liittyvien hankkeiden nykytila, tarvittavat uudet konkreettiset toimenpiteet sekä niiden toteuttamisen vastuutahot.

Vuoden 2006 alusta lähtien luontomatkailun kehittämisohjelmatyö jatkui yhtenä Kainuun TE-keskuksen maaseutuosaston maaseudun kehittämiseen liittyvien elinkeinojen kehittämiseen tähtäävänä työohjelmapohjaisena koordinaatiohankkeena. Kainuun luontomatkailun koordinaatiohankkeen tehtävänä on ohjata ja sovittaa yhteen toimenpiteiden toteutumista ja osallistua aktiivisesti koko ohjelman rahoituksen järjestämiseen. Työohjelmat avustavat myös koko maakuntaa koskevien yksittäisten kehittämishankkeiden suunnittelussa. Työ valmistuu kevään 2007 aikana.

Luontomatkailun kehittäminen on myös vuosina 2005 ja 2006 valmistuneissa Kainuun maakuntasuunnitelmassa ja -ohjelmassa esitetty yhdeksi maakunnan tulevaisuuden tärkeimmistä kehittämistoimenpiteistä. Luonnon tilalla, sen vetovoimalla ja luonnon virkistyskäyttöön liittyvien palvelujen kehittymisellä tavoitellaan yhä huomattavampaa merkitystä Kainuun matkailuelinkeinolle ja sen työpaikoille. Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun osalta kehittämiskohteina ovat luonnonsuojelualueiden käyttö virkistys- ja luontomatkailuun, luontomatkailuhankkeiden tuotteistaminen sekä Suomen lähialueiden hyödyntäminen luontomatkailussa.

Myös pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmassa luontomatkailusta ja luonnon virkistyskäytöstä todetaan: "Edistetään kestävää matkailu- ja virkistyskäyttöä luonnonsuojelualueilla."

Kuva 1. Kainuun sijainti ja kunnat.

2.1. Selvityksen tavoite ja tehtävät

Tämä selvitys koskee ympäristöministeriön käynnistämää luontomatkailun pilottihanketta, johon Kainuun maakunta – kuntayhtymä osallistuu yhteistyössä Keski-Suomen liiton ja Uudenmaan liiton kanssa. Hankkeen tavoitteena on selvittää, *miten maakuntakaavalla voidaan edistää luontomatkailua*. Luonnonsuojelualueet ovat erityisen tärkeitä luonnon virkistyskäytön kohteita. Kainuun monimuotoinen vesiluonto, luonnon erikoiset muodostumat, maisemallisesti edustavat alueet ja vienankarjalainen kulttuuriperintö luovat pohjaa tehostaa virkistyskäyttöä entisestään. Kainuun maakunta – kuntayhtymän näkökulma pilottihankkeessa on luontomatkailun yhteensovittaminen suojelutavoitteiden kanssa sekä luontomatkailun yhteensovittaminen metsätalouteen liittyvien tavoitteiden kanssa.

Hankkeen tehtävänä on selvittää

suojelutavoitteiden osalta

- millaisille suojelualueille voidaan ohjata luontomatkailua ja millä edellytyksillä (lähelläkohtana maakuntakaavaluonnoksessa esitetty luontomatkailun kehittämisalueet ja -kohteet)
- mitkä ovat olemassa olevan suojelualueverkoston, suojelutavoitteiden ja luontomatkailun yhteensovittamismahdollisuudet
- matkailukäyttöön kehitettävien luontokohteiden kaavamerkintöjä ja suunnitteluohjeita

metsätalouden osalta

- metsätalouden ja luontomatkailun tavoitteiden ristiriitaisuuksia ja yhteensovittamismahdollisuutta
- tärkeillä luontomatkailualueilla sijaitsevien metsätalouskohteiden kaavamerkintöjä ja suunnitteluohjeita
- mitä maankäytöllisiä esteitä on luontomatkailuyrittäjyyden kehittämiselle ja miten esteitä voidaan vähentää.

Lisäksi työssä on tarkasteltu, miten muissa valmisteilla olevissa tai jo vahvistetuissa maakuntakaavoissa on käsitelty luontomatkailuaihetta.

On huomattava, että Pohjois- ja Itä-Suomessa valtion maanomistuksen osuus maapinta-alasta on erittäin suuri. Kainuussa Metsähallituksen hallinnassa on noin miljoona hehtaaria maata, mikä on 42 % Kainuun maa-alasta. Suojelualueita kokonaisalasta on 127 000 ha (Metsähallitus 2004b). Valtion mailla sijaitsevia suojelualueita hoitavat pääasiassa Metsähallitus ja osittain myös Metsäntutkimuslaitos. Kainuussa on lisäksi suojelualueita, jotka sijaitsevat yksityisten maanomistajien omistamalla maalla (ns. YSA-alueet). Alueet ovat kuitenkin pienialaisia ja niitä on varsin vähän. Suojelualueiden määrässä ei ole tapahtunut viime vuosina suuria muutoksia.

Metsähallituksella on Kainuussa tärkeä rooli aluetaloudellisesti. Lisäksi sillä on huomattava rooli maakunnan metsätaloudessa, vanhojen metsien ja niihin liittyvän lajiston suojelussa sekä luonnonsuojelun raja-alueyhteistyössä, maa-ainestoiminnoissa sekä virkistys- ja matkailupalvelujen tuottamisessa.

Koska Kainuun luonnonsuojelualueet ja potentiaaliset luontomatkailukohteet sijaitsevat pääasiassa valtion mailla ja ovat siten Metsähallituksen hallinnassa, käytetään tässä työssä Metsähallituksen aineistoja luontomatkailualueiden ja -kohteiden määrittelyssä. Yksityiset suojelukohteet ovat Kainuussa yleensä esim. pienialaisia lehtokohteita tai yksittäisen lajin suojeluun liittyviä kohteita. Yksityisillä suojelualueilla on hyvin harvoin mahdollista toteuttaa luontomatkailutoimintoja ja jos on, niin matkailutoiminta on pienimuotoista.

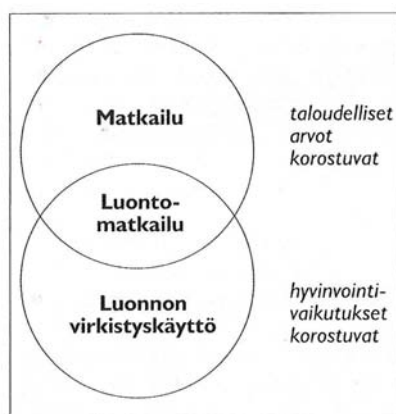
2.2. Luontomatkailun käsite

Luontomatkailulle on annettu eri yhteyksissä varsin erilaisia määritelmiä. Luonto- ja ympäristöteeman ympärille on muodostunut joukko matkailutermejä, joille yhteistä on se, että niiden sisältö ja motivaatio nojaa luonnonympäristöstä saatavien virikkeiden ja resurssien hyödyntämiseen. Englannin kielessä *ecotourism* eli ekoturismi / ekomatkailu vakiintui epämääräiseksi käsitteeksi, jolla toisinaan tarkoitettiin kaikkea luonnossa tapahtuvaa matkailua, toisinaan taas sellaista matkailua, joka yritti säästää luontoa. Tällä hetkellä *nature tourism* eli luontomatkailu on vakiintumassa yleiskäsitteeksi kaikelle luontoon suuntautuvalla matkailulla ja *sustainable tourism* eli kestävä matkailu tarkoittaa matkailua, jossa ympäristö- ja kulttuuritekijät on otettu huomioon (Metsähallituksen muistio käsitteistä 2003; kts. myös Aarnio 2001).

Tässä työssä luontomatkailu käsitetään ns. VILMAT-ohjelmassa (Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi) esitetyn määritelmän mukaisesti (kuva 2). Sen mukaan:

”Luontomatkailulla tarkoitetaan kaikkea luontoon tukeutuvaa matkailua. Hieman suppeammin määriteltynä luontomatkailua on sellainen matkailu, jonka yhteydessä virkistäydytään luonnossa. Luontomatkailu yhdistää luonnon virkistyskäytön ja matkailun. Luontomatkailussa luonto on merkittävä vetovoimatekijä tai toimintaympäristö. Luonnon virkistyskäytöstä on luontomatkailua lähes kaikki se, joka ei ole päivittäistä lähivirkistystä. Siten mm. matkailuun liittyvä loma-asuminen ja sen yhteydessä tapahtuva virkistyskäyttö katsotaan luontomatkailuksi.”

(Ympäristöministeriö 2002c, 7)

Kuva 2. Luontomatkailu osana luonnon virkistyskäyttöä ja matkailua (Ympäristöministeriö 2002c, 7).

2.3. Luontomatkailu Kainuussa

Luonto on tärkein vetovoimaisuuden lähde Kainuun matkailussa. Kainuussa suuri osa matkailusta liittyy läheisesti luontoon ja siellä harrastettaviin aktiviteetteihin. Näin ollen luontomatkailun nykytilaa voidaan tarkastella osana Kainuun matkailua, irrottamatta sitä omaksi kokonaisuudekseen. Luontomatkailun tarkasteleminen itsenäisenä matkailutalouden osana on myös usein vaikeaa tai jopa mahdotonta virallisten tilastojen puuttumisen ja käsitteen epämääräisyyden vuoksi. Kohdealueen mahdollisia luontomatkailukohteita ja -palveluja käyttävät 'luontomatkailijat' hyödyntävät kokonaisuudessaan matkansa aikana paljon samoja matkailupalveluja kuin 'tavalliset' matkailijat liikkessaan ja toimiessaan matkailun laajemmassa alueellisessa järjestelmässä (Saarinen 2005).

Kainuussa vuosina 2000-2004 rekisteröidyt yöpymiset kasvoivat 1,8 %. Tämä ei kerro kuitenkaan kaikkea matkailun nykytilasta, sillä erityisesti luontomatkailun näkökulmasta suuri osa yöpymisistä ei kirjaudu tilastoihin ja yöpyminen tapahtuu rekisteröimättömissä majoitusliikkeissä tai luonnossa. Taulukossa 1 on esitetty majoitusliikkeiden yöpymisvuorokaudet kunnittain tai alueittain vuosina 2003-2005, antaen hieman suuntaa matkailun kehityksestä viime vuosina. Vapaa-ajan asuntojen määrä kasvoi Kainuussa vuosien 2000-2004 aikana 7,8 %. Elämystuotannon liikevaihdon kehitys oli positiivista vuonna 2004, mutta laski 1,2 % vuoden 2005 aikana suhteessa edeltävään vuoteen. Elämystuotannon henkilömäärä niin ikään kasvoi hieman vuonna 2004, mutta laski 2,7 % vuonna 2005.

Taulukko 1. Majoitusliikkeiden yöpymisvuorokaudet Kainuussa (Tilastokeskus 2006).

	KAINUU	Kajaani	Sotkamo	Paltamo, Ristijärvi, Vaala ja Vuolijoki	Kuhmo, Suomussalmi	Hyrynsalmi, Puolanka
2003	648 579	103 696	340 914	40 707	48 787	114 475
2004	625 369	96 562	353 127	39 020	47 605	89 055
2005	694 003	98 160	400 021	55 480	48 516	91 826

Vuonna 2005 viisi paikallista organisaatiota muodostivat kotimaan markkinointia ja paikallista kehittämistä tukevan ns. neliapilamallin (kuva 3). Tavoitteena on, että nämä paikalliset verkostot kehittävät kunkin alueen vahvuuksia osaksi Kainuun matkailubrändiä ja matkailumarkkinointia. Kainuun matkailun kehittäminen, paikallisten organisaatioiden maakuntatason yhteistyö sekä kansainvälinen markkinointi pohjautuvat tuotekohtaiseen markkinointiin, jonka yksi tuotelinja on luontomatkailu. Luonnon virkistyskäytöllä ja luontomatkailulla on laaja kotimainen käyttäjäkunta, jonka tarpeista lähteviä kasvumahdollisuuksia on paljon hyödyntämättä (Ympäristöministeriö 2002c, 7-8). Kaupungistuva väestö tarvitsee virkistyskäytön ja luontomatkailun palveluita lisää ja on entistä valmiimpi maksamaan luonnossa virkistytymisestä. Lisäksi Euroopan unionin 450 miljoonan asukkaan asiakaspohja on merkittävä mahdollisuus. Kasvavaa luontomatkailupalveluiden kysyntää on myös Suomen lähialueilla mm. Venäjällä.

Kuva 3. Kainuun matkailun yhteistyömalli.

Kainuun maakuntasuunnitelmassa 2025 on kirjattu tavoitteeksi, että matkailukapasiteetti ja alan työpaikat kasvavat noin kaksinkertaiseksi ja liikevaihto kolminkertaistuu vuoteen 2025 mennessä. Kainuun luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisohjelmahankkeen kehittämiskohteina ovat puolestaan luonnonsuojelualueiden käyttö, luontomatkailupalvelujen kehittäminen, reitistöjen parantaminen ja merkitseminen sekä Suomen lähialueiden hyödyntäminen luontomatkailussa.

Vuokattiin sijoittuu noin 56 % Kainuun rekisteröidyistä yöpymisistä (2004). Siellä hotellien käyttöasteet ovat korkeita ja asiakasmäärä kasvanut joka vuosi. Majoituskapasiteetin riittämättömyys rajoittaa kasvua. Vuokatin viihdekulttuuri- ja liikuntatapahtumat ovat tuoneet lisää asiakkaita ja nostaneet alueen vetovoimaa ja imagoa. Vuokatin etuna on muun muassa palvelu- ja ohjelmatarjonnan ympärivuotisuus ja sijainti Etelä-Suomen ja Lapin välissä. Näiden lisäksi Vuokatin matkailullinen vetovoima perustuu muun muassa laskettelumahdollisuuksiin ja Vuokatin urheiluopiston tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Kuhmon kansainvälinen vetovoima perustuu luonnon ohella kulttuuriin ja sotahistoriaan. Siellä järjestetään Kuhmon Kamarimusiikki -tapahtuma ja mm. kalevalaisuus on esillä alueen matkailussa. Suomussalmen vahvuutena on historiaan ja luontoon nojautuva palvelu- ja ohjelmatarjonta. Siellä on näkyvillä esimerkiksi sotahistoria (mm. Raatteen tie), toisaalta taas monenlaiset luontokohteet, kuten Hossan retkeilyalue.

Kajaanissa matkailu perustuu laajemmalle kokonaisuudelle ja siellä matkailua kehitetään ympärivuotiseksi. Elämysteollisuuden osalta uutta yritystoimintaa aktivoidaan. Oulujärven alueella matkailu perustuu paljolti luontoon ja siihen liittyviin aktiviteetteihin. Oulujärvi on matkailukohteena kehittymässä Paltamon golfin, Manamansalon luonnon ja kulttuurin, Vaalan perinteiden sekä Oulujärven vesistöluonnon lähtökohdista. Hyrynsalmella ja Puolangalla matkailu perustuu pitkälti tapahtumien sekä Paljakan ja Ukkohallan matkailukeskusten varaan. Luontomatkailun palvelut ovat myös mahdollisuus sellaisilla alueilla, joilla ei ole matkailukeskittymiä, kuten Metsähallituksen alueilla. Siellä mahdollisuutena voidaan pitää esimerkiksi erämaamatkailu- ja erätuotteita, kuten patikointia, kalastusta ja vaelluksia.

Kainuussa on mahdollisuus monenlaiseen luonnossa liikkumiseen niin omatoimisesti kuin ohjelmapalveluyritysten kautta. Kävijät vierailevat pääsääntöisesti laskettelukeskuksissa ja niiden lähialueilla, mutta myös muiden vetovoimaisten kohteiden, erityisesti luonnonsuojelualueiden kävijämäärät ovat kasvussa. Erilaiset ohjelmapalveluyritykset tarjoavat muun muassa mahdollisuuden eläinten valokuvaamiseen ja katseluun. Ohjelmapalveluyritykset järjestävät myös koiravaljakko- ja moottorikelkkailusafareja. Kainuussa on hyvät mahdollisuudet harrastaa lisäksi esimerkiksi kalastusta, melontaa, golfia ja vaellusta. Matkailun ja yleisökäytön kannalta tärkeimpiä Natura 2000 -alueita vaarajaksolla ovat Paljakan ja Vorlokin alueet, Siikavaaran Korpiojen seutu sekä Pirunkirkon ja Hepokönkään alueet (Kainuun ympäristökeskus & Metsähallitus luontopalvelut 2006).

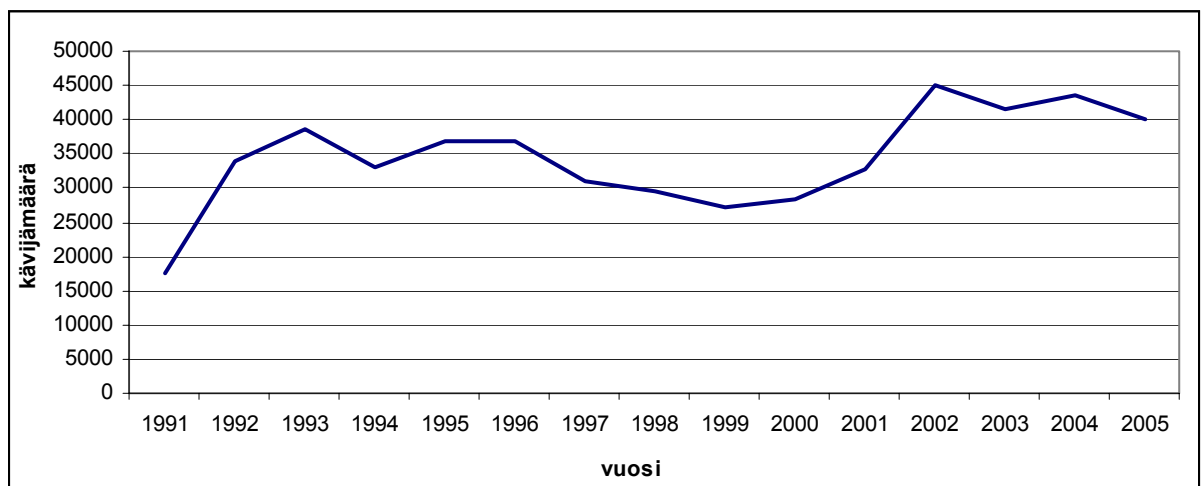

Kuva 4. Oulujärvellä aukeaa Suomen suurin sisävesien selkä.

Kuva 5. 24 metriä korkea Hepokönkään putous on Suomen korkein luonnonvarainen vesiputous.

Useilla Kainuun luonnonsuojelualueilla kävijämäärät ovat jääneet vuositasolla pariin tuhanteen tai jopa alle tuhannen. Matkailu on nykyisin keskittynyt muutamalle luonnonsuojelu- ja retkeilyalueelle, joissa vuotuiset kävijämäärät ovat suurempia: Hiidenportin kansallispuisto 10 000 kävijää, Hossan retkeilyalue 48 000 kävijää, Oulujärven retkeilyalue 25 000 kävijää ja Rokuan kansallispuisto 20 000 kävijää. Kainuussa on myös kaksi luontokeskusta, jotka tarjoavat matkailijoille ja muille luonnossa virkistäytyjille opastus- ym. palveluja. Hossan luontokeskuksessa kävijämäärä on ollut viime vuosina hieman nousussa, joskin vaihtelua vuosien välillä on jonkin verran (kuva 6). Vuonna 2005 Hossan luontokeskuksessa vieraili noin 40 000 henkilöä. Luontokeskus Petolan (heinäkuuhun 2005 asti Kainuun luontokeskus) kävijämäärä on ollut selvästi tätä alhaisempi, sillä se on vuosien 1993-2004 välillä vaihdellut vuosittain noin 5800-9800 kävijän välillä. Uudistuneessa Petolassa vieraili vuonna 2005 kuitenkin 17 000 henkilöä (Metsähallitus 2006b).

Kuva 6. Hossan luontokeskuksen kävijämäärät (Metsähallitus 2006b).

Luontomatkailusta on Kainuun osalta kerätty tietoa helposti saataville mm. internetiin. Kainuun ulkoilukartta on monipuolinen ja ilmainen internet-karttapalvelu, jonka tuottavat yhdessä Kainuun ympäristökeskus, Kainuun kunnat ja Kainuun maakunta – kuntayhtymä. Kainuun ulkoilukartassa reittien ja kohteiden lukumäärä on laajempi kuin missään muussa karttapalvelussa Suomessa. Se on otettu käyttöön vuonna 2001 ja vuonna 2006 siitä tehtiin myös englanninkielinen versio. Ulkoilukartta löytyy osoitteesta www.kainuu.fi/infokartta. Kartasta on luonnossa liikkuvan matkailijan helppo poimia haluamansa kohteet mm. reiteistä, kohteista ja palveluista joko koko Kainuun alueelta tai rajatulta alueelta. Kartta tulee saataville myös matkapuhelimeen. Erilaisia luontomatkailuun liittyviä aktiviteetteja on lisäksi koottu *kainuu.fi* -sivujen matkailulinkin alle, josta voi etsiä haluamiaan harrastuksia ja ohjelmapalveluyrityksiä travivalatuotepankista.

Kainuun luonnonsuojelupiiri ry:n julkaisema kirja *"Kainuun luontokohdeopas"* esittelee myös monipuolisesti erilaisia mahdollisuuksia ja kohteita viihtyä Kainuussa luonnon parissa etsimässä elämyksiä. Kirjassa on esitelty hyvin erilaisia nähtävyyksiä, reittejä ja muita kohteita, ja mm. niiden lähellä sijaitsevia palveluja. Kirja toimiikin hyvänä käsikirjana matkailijalle.

Luontomatkailulla on paljon potentiaalia Kainuussa, sillä maakunnasta löytyy paljon tilaa ja mahdollisuuksia luonnossa virkistytymiseen. Luontomatkailua tukevia kulttuurihistoriallisia reittejä ja kohteita on myös tarjolla. Myös Kainuun esihistorialliset kohteet tarjoavat mielenkiintoisia käyntikohteita luontomatkailijalle. Luontomatkailun kehittäminen vaatii kuitenkin muun muassa palvelutarjonnan kehittämistä. Hyvänä lähtökohtana luontomatkailun kehittämiselle voidaan kuitenkin pitää luontomatkailukohteiden hyvää saavutettavuutta varsin tiheän tieverkon sekä retkeilijöitä ja matkailijoita palvelevien rakenteiden ansiosta (Heikkilä 2004). Toisaalta hyvän saavutettavuuden uhkana on alemman asteisen tieverkon rappeutuminen, jonka torjuminen edellyttäisi tienpidon määrärahojen lisäystä. Tulevaisuudessa voidaan kuitenkin odottaa nimenomaan luontomatkailijoiden määrän kasvavan Kainuussa.

Reitistöjen ja palvelujen rakentaminen ja ylläpito aiheuttaa haasteita ja resurssien järkevä kohdentaminen ja olemassa olevien palvelurakenteiden hyödyntäminen saa aikaan tarvetta luontomatkailun suunnitelmalliseen kehittämiseen maakuntatasolla. Näin ollen luontomatkailu on tärkeä kehittämisen painopisteala.

3. LUONNONSUOJELUALUEET JA LUONTOMATKAILU

Luonnonsuojelulakia sovelletaan luonnon ja maiseman hoitoon ja suojeluun. Luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaan luonnonsuojelulain tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen, luonnonkauneuden ja maisema-arvojen vaaliminen, luonnonvarojen ja luonnonympäristön kestävä käytön tukeminen, luonnontuntemuksen ja yleisen luonnonharrastuksen lisääminen sekä luonnontutkimuksen edistäminen.

Luonnonsuojelulain (1096/96) mukaan luonnonsuojelualueita ovat:

1. kansallispuistot
2. luonnonpuistot
3. muut luonnonsuojelualueet

Kansallispuiston perustamisesta ja tarkoituksesta säädetään lailla, ja se voidaan perustaa vain valtion omistamalle alueelle. Kansallispuiston pinta-alan on oltava vähintään 1 000 hehtaaria. Alueella on oltava merkitystä yleisenä luonnonnähtävyytenä tai muutoin luonnontuntemuksen lisäämisen tai yleisen luontoharrastuksen kannalta (LSL 11§). Kainuussa on kolme kansallispuistoa: Vaalan ja osittain Pohjois-Pohjanmaan puolella Utajärven kunnassa sijaitseva Rokua (pinta-alaltaan 430 ha), Sotkamossa sijaitsevat Hiidenportti (4 500 ha) sekä Tiilikjärven kansallispuisto, joista jälkimmäinen sijaitsee pääosin Pohjois-Savossa Rautavaaran kunnassa (yhteensä 3 400 ha) (kuva 7).

Luonnonpuiston perustamisesta ja tarkoituksesta säädetään lailla, jos alue on vähintään 1000 hehtaarin suuruinen, muussa tapauksessa asetuksella. Luonnonpuisto voidaan perustaa vain valtion omistamalle alueelle. Luonnonpuistolla on oltava merkitystä luonnonmukaisen kehityksen turvaamiselle, tieteelliselle tutkimukselle tai opetukselle (LSL 12§). Luonnonpuistossa saa muualla kuin erikseen osoitetuilla teillä, poluilla tai alueilla liikkua vain sen viranomaisen tai laitoksen luvalla, jonka hallinnassa alue on (LSL 18 §). Kainuussa on kaksi luonnonpuistoa: Puolangalla sijaitseva Paljakan luonnonpuisto (n. 3 100 ha) sekä Kuhmossa sijaitseva Ulvinsalon luonnonpuisto (n. 4 000 ha) (kuva 7).

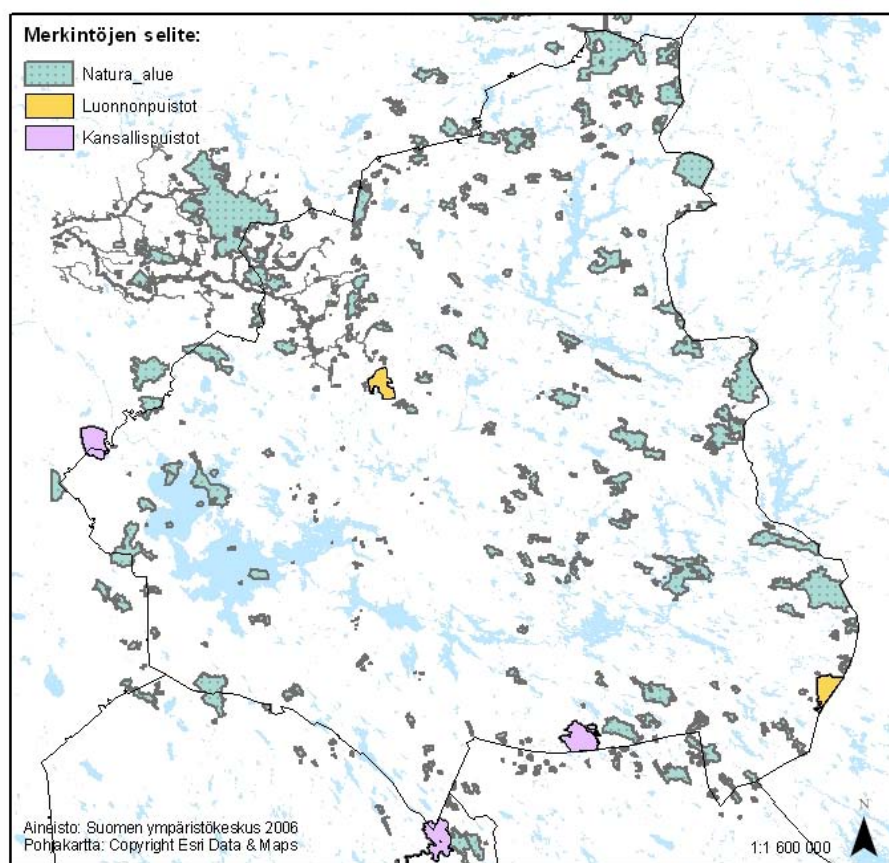
Valtakunnallisina, tavallisesti monipuolisina ja laajoina luonnonsuojelualueina luonnonpuistot muistuttavat kansallispuistoja (Metsähallitus 2004c, 9). Niiden tehtävät painottuvat kuitenkin eri tavoin. Luonnonpuistossa suojelu ja tutkimus ovat hallitsevina, kun taas kansallispuistoissa ensisijaisen suojelutehtävän lisäksi puistojen tehtävänä on palvella ympäristökasvatusta, tutkimusta sekä virkistyskäyttöä.

Muilla luonnonsuojelualueilla tarkoitetaan alueita, jotka kuuluvat valtioneuvoston hyväksymiin luonnonsuojeluohjelmiin. Valtioneuvosto on hyväksynyt kansallis- ja luonnonpuisto-ohjelman lisäksi soiden, lintuvesien, harjujen, lehtojen, rantojen ja vanhojen metsien suojeluohjelmat. Luonnonsuojeluohjelmia toteutetaan pääosin perustamalla suojeluohjelmissä olevia alueita luonnonsuojelualueiksi. Kaikkia suojeluohjelmiin sisältyviä alueita ei kuitenkaan pyritä suojelemaan luonnonsuojelulailla, vaan esim. harjujen suojeluohjelmaa toteutetaan maa-aineslain mukaan ja rantojen suojeluohjelmaa pääsääntöisesti rantayleiskaavoituksen ja ranta-asemakaavoituksen keinoin. Suojeluohjelmien toteutus on Kainuussa edennyt ripeästi. Nykyiset luonnonsuojeluohjelmat saataen toteutetuksi vuoden 2007 aikana.

Lisäksi muilla suojelupäätöksillä on Pohjois-Lappiin erämaalailla perustettu erämaa-alueita, ja koskiensuojelulailla on suojeltu vesistöjä uusien voimalaitosten rakentamiselta. Kainuussa koskiensuojelulailla on suojeltu Kuhmon Saarikoski ja sen yläpuolinen vesistö Kuhmon kaupungissa, Kiiminkijoen vesistö Puolangan kunnassa ja Iijoen vesistön keski- ja yläosa Puolangan ja Suomussalmen kunnissa. Valtion mailla luonnonsuojelualueita täydentävät Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelussa säilytettäväksi varatut

arvokkaat luonnonalueet ja Metsähallituksen omilla päätöksillä perustamat virkistys- ja suojelumetsät. Myös yksityismailla on luonnonsuojelualueita. Lisäksi erikoisia luonnonnähtävyyksiä, kuten puita, puuryhmiä, siirtolohkareita ja muita luonnonmuodostumia voidaan luonnonsuojelulain perusteella rauhoittaa luonnonmuistomerkkeinä (Ympäristöhallinto 2004a).

Natura-verkostolla suojellaan koko Euroopan unionissa tärkeitä luontotyyppejä ja lajeja sekä turvataan luontodirektiivissä määriteltyjen luontotyyppien ja lajien elinympäristöjä. Tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen. Luontodirektiivin perusteella on jäsenmaille asetettu velvollisuus laatia koko EY:n alueen kattava Natura 2000 -suojelualueverkosto. Natura-verkostoon Suomessa tulevat kuulumaan alueet, jotka EU:n komissio hyväksyy luontodirektiivin perusteella yhteisön tärkeinä pitämiksi alueiksi (SCI-alueet) sekä alueet, jotka Suomi ilmoittaa lintudirektiivin mukaisiksi linnustonsuojelualueiksi (SPA-alueet). Suomen ehdotetut Natura-alueet ovat pääasiassa nykyisiä suojelualueita, erämaa-alueita ja suojeluohjelmien kohteita (Metsähallitus 2004, 12; Ympäristöhallinto 2004b). Natura-alueilla voi jatkua sellainen toiminta, joka ei uhkaa niitä luonnonarvoja, joita varten alue on perustettu. Kainuun Natura-verkoston 176 alueen kokonaispinta-alasta (n. 170 645 ha) noin 93 % sisältyy aiempiin luonnonsojelualueisiin tai luonnonsuojeluohjelmien varauksiin (kuva 7). Yksityisten maa- ja vesialueiden osuus kokonaispinta-alasta on alle 4 %.

Kuva 7. Kainuun kansallispuistot, luonnonpuistot ja Natura-verkosto.

3.1. Luontomatkailun harjoittamisen edellytykset luonnonsuojelualueilla

Luonnonsuojelualueiden taloudellinen hyödyntäminen esim. luontomatkailun avulla on mahdollista, mikäli se ei vaaranna luonnonsuojelutavoitteiden saavuttamista. Metsähallituksen luonnonsuojelualueilla sellaiset virkistystavat, jotka aiheuttavat uhkaa luonnonarvoille tai häiriötä alueen eläimistölle, on ohjattava luonnonsuojelualueiden ulkopuolelle. Tällaisia virkistystapoja ovat mm. laskettelu, moottorikäyttöisten maastoajoneuvojen käyttö tai kilpaurheilu. Pääperiaatteena on, että liikkuminen omin voimin on yleensä sallittua lukuun ottamatta luonnonpuistoja ja muiden suojelualueiden suojelunäkökohdista asetettuja rajoituksia (Metsähallitus 2004c, 5-6, 30-31, 36). Lisäksi Metsähallitus määrittelee suojelualueiden käytölle reunaehdoja mm. käyttöoikeussopimuksilla ja yhteistyösopimuksilla.

Varsinaista intensiivistä ulkoilua ja muuta virkistystoimintaa varten on Metsähallituksen hallinnassa oleville alueille perustettu valtioneuvoston päätöksellä ulkoilulain mukaisia valtion retkeilyalueita ja Metsähallituksen omalla päätöksellä virkistysmetsiä. Lisäksi kunnilla ja yksityisillä tahoilla on ulkoilualueita, urheilu- ja matkailukeskuksia (Metsähallitus 2004c, 30).

Suunniteltaessa luontomatkailutoimintoja luonnonsuojelualueille on syytä ottaa huomioon mm. seuraavat asiat:

- *Jokamiehenoikeudet*
- *Luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat*
- *Kestävän matkailun kehittämisen perusteet*
- *Kestävän luontomatkailun periaatteet luonnonsuojelualueilla (Metsähallitus)*

Jokamiehenoikeudet

Jokamiehenoikeuksien puitteissa voi luonnossa liikkua ja virkistäytyä riippumatta siitä, kuka omistaa alueen tai on sen haltija. *Poikkeuksena tähän ovat luonnon- ja kansallispuistot, joiden virkistyskäyttö on luonnonsuojelualueiden suojelunäkökohtien vuoksi rajoitettua, eikä jokamiehenoikeudet ole sellaisenaan voimassa.* Esimerkiksi kansallispuistoissa leiriytyminen on sallittu vain tarkoitukseen osoitetuilla paikoilla, kun taas kansallispuistoa pienemmillä suojelualueilla leiriytyminen on kielletty. Luonnonpuistoissa liikkuminenkin on sallittu vain Metsähallituksen luvalla. Luonnon käyttämiseen jokamiehenoikeuksien sallimissa rajoissa ei tarvita maanomistajan lupaa eikä jokamiehenoikeuksien käyttämisestä tarvitse maksaa mitään (Ympäristöministeriö 2003a, 1).

Jokamiehenoikeuksien puitteissa saa (Ympäristöministeriö 2003a, 23):

- liikkua jalan, hiihtäen tai pyöräillen luonnossa muualla kuin pihamaalla sekä muilla kuin sellaisilla pelloilla, niityillä tai istutuksilla, jotka voivat vahingoittaa kulkemisesta
- oleskella tilapäisesti alueilla, missä liikkuminenkin on sallittua - voit esimerkiksi teltailla suhteellisen vapaasti, kunhan pidät huolen riittävästä etäisyydestä asumuksiin
- poimia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia
- onkia ja pilkkiä
- veneillä, uida ja peseytyä vesistöissä sekä kulkea jäällä

Ei saa:

- aiheuttaa häiriötä tai haittaa toisille
- häiritä tai vahingoittaa lintujen pesiä ja poikasia
- häiritä poroja ja riistaeläimiä

- kaataa tai vahingoittaa kasvavia puita, ottaa kuivunutta tai kaatunutta puuta, varpuja, sammalta tms. toisen maalta
- tehdä avotulta toisen maalle ilman pakottavaa tarvetta
- häiritä kotirauhaa esimerkiksi leiriytymällä liian lähelle asumuksia tai meluamalla;
- roskata ympäristöä
- ajaa moottoriajoneuvolla maastossa ilman maanomistajan lupaa
- kalastaa ja metsästää ilman asianomaisia lupia.

Luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat

Luonnonsuojelualueita hoidetaan laadittujen hoito- ja käyttösuunnitelmien mukaisesti. Hoito- ja käyttösuunnitelmat ovat tapauskohtaisia, tiettyjä alueita koskevia suunnitelmia, jotka vahvistaa Ympäristöministeriö (Ympäristöministeriö 2002b, 8). Niillä on erityisen tärkeä tehtävä ihmisen toiminnan yhteensovittamisessa alueen suojelutavoitteiden kanssa. Hoito- ja käyttösuunnitelmien avulla voidaan asettaa tavoitteita, ennakoida ongelmia ja ratkaista niitä yhdessä maanomistajien ja alueiden käyttäjien kanssa. Niillä varmistetaan, ettei ihmisen toiminta merkittävästi heikennä niitä luontotyypppejä tai lajien elinympäristöjä, joita varten alue on perustettu. Hoito- ja käyttösuunnitelmissa kullekin luonnonsuojelualueelle pyritään määrittelemään suositeltavan virkistyskäytön tai kävijämäärän enimmäisrajat (Metsähallitus 2004c, 30).

Kainuun Natura 2000 –verkoston osalta hoidon ja käytön yleissuunnitelma valmisteltiin vuosina 2004-2006 Kainuun ympäristökeskuksen ja Metsähallituksen Pohjanmaan-Kainuun luontopalveluiden yhteistyönä (Ks. Kainuun ympäristökeskus & Metsähallitus, Pohjanmaan luontopalvelut 2006). Yleissuunnitelman tarkoituksena on määritellä kullekin Natura-alueelle hoito- ja käyttösuunnitelman tai suppeamman toimenpidesuunnitelman laatimisen tarve ja tärkeysjärjestys. Yleissuunnittelun perusteella on käynnistynyt mm. luontomatkailun kannalta tärkeimpien alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen.

Metsähallituksen johdolla laadittavat suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat edistävät luontomatkailua määrittelemällä kyseisten alueiden hoidon ja käytön suuntaviivat voimassaolojaksolleen. Ne kertovat luontomatkailua kehittäville alueiden mahdollisuuksista ja varustelusta ja antavat mahdollisuudet suunnitella alueisiin tukeutuvia palveluja pitkäjänteisesti. Erityisen tärkeää onkin, että eri alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat päivitetään riittävän usein yhteistyössä alueita hyödyntävien tahojen kanssa.

Mikäli alueilla ei ole hoito- ja käyttösuunnitelmaa, noudatetaan alueilla pääasiallisesti luonnonsuojelulain hoidon ja käytön periaatteita, jotka eivät toimi esteenä luontomatkailulle.

Kestävän matkailun kehittämisen perusteet (Saarinen 2005 Swarbrooken 1999 mukaan)

- 1) Kestävä matkailu kannustaa matkailun vaikutusten monipuoliseen ja -ulotteiseen tarkkailuun.
- 2) Kestävä matkailu kannustaa matkailun hyötyjen ja haittojen keskinäisen suhteen tarkkailuun.
- 3) Kestävä matkailu tuottaa tuloja ja työtä kohdealueille, ei yksinomaan primääriin vaan myös sekundaariin yrityksiin matkailutaloudessa.
- 4) Kestävä matkailu kehittää paikallisesti matkailun lisäksi muuta tuotannollista toimintaa monipuolistaen paikallistaloutta.
- 5) Kestävä matkailu tuo syrjäseuduille alueen ulkopuolisia tuloja ja pääomia.
- 6) Kestävä matkailu osallistaa paikallisväestöä ja eri toimijoita (matkailu)talouden kehitykseen, toimintaan ja yhteistyöhön.

- 7) Kestävä matkailu kehittää ja ylläpitää syrjäseutujen perusinfrastruktuuria.
- 8) Kestävä matkailu parantaa syrjäseutujen asukkaiden elämänlaatua tuottamalla palveluja, joita ei olisi mahdollista ylläpitää alueella ilman ylipaikallista eli matkailukysyntää.
- 9) Kestävä matkailu edistää ympäristön arvostamista ja syrjäseutujen luonto- ja kulttuuriperinnön suojelua.
- 10) Kestävä matkailu kannustaa ympäristön kannalta 'tehokkaampaan' maankäyttöön.

Kestävän luontomatkailun periaatteet luonnonsuojelualueilla

Metsähallitus on ottanut vuonna 2004 käyttöön Kestävän luontomatkailun periaatteet, joita pyritään edistämään sekä kaikessa omassa toiminnassa että yhteistoiminnassa matkailuyrittäjien kanssa (Metsähallitus 2005a). Metsähallituksen hallussa olevilla suojelu-, erämaa- ja suojeluohjelma-alueilla harjoitetaan kestävää luontomatkailua seuraavien yhdeksän periaatteen kautta siten, että:

- 1) Luontoarvot säilyvät ja toiminta edistää luonnonsuojelua
 - Luonto on tärkeä matkan syy.
 - Kävijöille kerrotaan luonnosta ja sen suojelusta.
 - Matkailu ei häiritse luontoa, kaikki alueet eivät sovellu matkailukäyttöön.
 - Ryhmät ovat pieniä, kuljetaan reiteillä aina kun mahdollista.
 - Matkailua kanavoidaan palveluvarustuksen sijoituksella ja ohjeilla.
 - Rakennetaan ympäristöön sopeutuvasti, luonnonkauniit alueet säilytetään rakentamattomina.
 - Luonnon kulumista ja muita ympäristövaikutuksia seurataan, tarvittaessa niihin puututaan.
- 2) Ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän
 - Toimitaan luonnon ehdoilla, vältetään kaikkea ympäristön kuormitusta.
 - Tavoitteena on ympäristöä säästävä ja roskaton retkeily.
 - Polttopuuta käytetään säästeliäästi.
 - Päästöt veteen ja ilmaan minimoidaan ja suositaan uusiutuvia energialähteitä.
 - Metsähallitus ja yrittäjät antavat hyvän esimerkin ympäristönsuojelusta.
- 3) Arvostetaan paikallista kulttuuria ja perinteitä
 - Tutustutaan avoimin mielin paikalliseen kulttuuriin.
 - Paikallinen kulttuuri otetaan mahdollisuuden mukaan huomioon tiedon ja elämysmahdollisuuksien tarjonnassa.
 - Käytetään paikalliset olot hyvin tuntevia oppaita.
- 4) Asiakkaiden arvostus ja tietämys luonnosta ja kulttuurista lisääntyvät
 - Hankitaan tietoa etukäteen.
 - Tieto löytyy helposti ja on tarjolla kiinnostavassa muodossa.
 - Annetaan mahdollisuus osallistua alueen hoitoon.
 - Oppaat ovat hyvin koulutettuja.
- 5) Asiakkaiden mahdollisuudet luonnossa virkistymiseen paranevat
 - Otetaan huomioon kaikki luonnossa liikkujat.
 - Palvelut mitoitetaan kysynnän ja kohteen mukaan.
 - Tarjotaan luonnonrauhaa ja opastettuja luontoretkiä.
 - Matkailutuotteita kehitetään yhdessä yrittäjien kanssa.

- 6) Asiakkaiden henkinen ja fyysinen hyvinvointi vahvistuvat
 - Suositaan lihasvoimin liikkumista.
 - Huolehditaan asianmukaisesta retkeilyvarustuksesta.
 - Tarjolla on helppoja ja vaativia retkikohteita.
 - Tarjotaan mahdollisuus luontoelämyksiin.
 - Rakenteet, reitit ja ohjelmapalvelut ovat turvallisia.
- 7) Vaikutetaan myönteisesti paikalliseen talouteen ja työllisyyteen
 - Käytetään mahdollisuuksien mukaan paikallisten yrittäjien tuotteita ja palveluja.
 - Työllistetään mahdollisuuksien mukaan paikkakuntalaisia, mutta huomataan, että myös muualta tulleet ihmiset ja ideat voivat olla voimavara kotiseudun kehittämisessä.
- 8) Viestintä ja markkinointi on laadukasta ja vastuullista
 - Asiatiedot ovat luotettavia.
 - Tiedotus on avointa ja vuorovaikutteista.
 - Markkinointi ei ole ristiriidassa luonnonsuojelun kanssa.
- 9) Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä
 - Asiakkaiden mielipiteet ovat tärkeitä.
 - Järjestetään koulutusta yhdessä yrittäjien kanssa.
 - Annetaan kaikille kiinnostuneille mahdollisuus osallistua suunnitteluun.
 - Yhteistyössä asetetaan etusijalle ne, jotka sitoutuvat näihin kestävän luontomatkailun periaatteisiin.

3.2. Luontomatkailu ja yritystoiminta

Luontomatkailu on monilla luonnonsuojelualueilla tärkeä taloudellisen hyödyntämisen muoto, mutta suojelualueiden käyttö kaupalliseen matkailutoimintaan edellyttää selkeitä toimintaperiaatteita. Kainuussa Metsähallituksen tavoitteena on tarjota puitteet ja toimintamahdollisuudet alan yrittäjille. Se rakentaa yhteistyötä matkailuyrittäjien kanssa kumppanuusperiaatteella, ja se on laatinut yrittäjille em. kestävän luontomatkailun periaatteet sekä tietyt sopimusrutiinit. Luonnonsuojelualueilla toimivilta yrittäjiltä edellytetään sitoutumista suojelualueiden kestävän luontomatkailun periaatteisiin. Lisäksi heidän on noudatettava alueidenhoidon ja -käytön suunnitelmaa. Näin varmistetaan suojelualueella suojeluarvojen säilyminen. Luonnonsuojelualueiden taloudellinen hyödyntäminen esim. luontomatkailun avulla onkin mahdollista, mikäli se ei vaaranna luonnonsuojelutavoitteiden saavuttamista (Metsähallitus 2004c, 6).

Luonnonsuojelualueille sopivat vain sellaiset matkailupalvelut, jotka eivät edellytä merkittävää rakentamista ja jotka eivät muuta luontoa tai aiheuta häiriötä alueen muille käyttäjille. Periaatteena on ohjata aktiviteetit, jotka eivät suoranaisesti liity luontoharrastukseen ja joita voidaan harrastaa yhtä hyvin muuallakin, suojelualueen ulkopuolelle. Suojelualueille soveltuvia matkailupalvelumuotoja ovat mm. ohjatut ja opastetut retket patikoiden, hiihtäen, veneellä, porolla tai koiravaljakolla, reittiveneliikenne, kahvila-, muonitus- ja kioskitoiminta opastuspaikkojen yhteydessä sekä ohjelmallisten tilaisuuksien järjestäminen maastossa tai suojelualueen vuokrakämpissä (Metsähallitus 2004c, 40-41).

Metsähallituksen hallinnassa sekä suojelu- että metsätalouskäytössä olevat valtion maat ja niiden rakenteet muodostavat tärkeimmän luontomatkailun resurssin ja ympäristön. Yksityismailla tapahtuva luontomatkailutoiminta on pienimuotoisempaa, pääosin maatilamatkailuun liittyvää tai erityisiä rakenteita vaativaa luontomatkailua, kuten esim. ratsastusta tai muita liikunnallista luonnossa tapahtuvaa toimintaa. Matkailukeskusten lä-

heisyydessä rakentaminen on intensiivisempää, minkä takia rajaa luontomatkailun ja rakennettujen aktiviteettien välillä on vaikeampi vetää.

Ohjatun luontomatkailun ja jokamieskäytön yhteensovittamisen haasteet

Luontomatkailu Kainuussa perustuu toistaiseksi pääosin omatoimiseen matkailuun. Matkailija hiihtää, patikoi, marjastaa tai veneilee oman kokemuksensa ja eri lähteistä hankimiansa tietojen avustamana. Lisääntyvä ohjattu luontomatkailu eri muodoissaan kohtaa toisinaan haasteellisia tilanteita sattuessaan yhtäaikaaisesti samaan kohteeseen jokamieskäyttäjän kanssa. Yleensä kohtaamistilanteet sujuvat kitkatta, mutta joskus maksetusta ohjelmapalvelusta nauttivat ja luontomatkailuyrittäjät saatavat kokea tilanteen ongelmallisena, jos esimerkiksi jokamieskäyttäjä liikkumisellaan karkottaa tarkkailtavat pedot tai saapuu ohjatun jahtitapahtuman alueelle.

Yksityismailla ohjatun luontomatkailuyrittäjyyden ja jokamieskäytön välistä ongelmaa ei ole, koska käytännössä yksityistä maanomistusta kunnioitetaan niin paljon, että yleensä vältetään aiheuttamasta häiriötä elinkeinojen harjoittamiselle. Metsähallituksen omistamilla maa-alueilla puolestaan luontomatkailuyrittäjän vuokraamaa aluetta ei pidetä samalla tavalla elinkeinojen harjoittamiseen tarkoitettuna maana kuin yksityismailla.

Kun luontomatkailuyrittäjä vuokraa Metsähallitukselta alueen esimerkiksi metsästystä, petojen tarkkailua tai koiravaljakkoreittejä varten, tulisi ko. alueen muuta käyttöä pysyä ohjaamaan tai rajoittamaan. Ratkaisuna olisi, jos sovittaisiin menettelytavasta, jolla alueen vuokraajan määrittelemä alueen käyttö olisi ensisijaista ja jolla Metsähallituksen vuokraamat maa-alueet rinnastettaisiin yksityisten hallinnassa olevaan maahan.

Kuva 8. Näkymä karhujen tarkkailukojusta Kuhmossa.

4. METSÄTALOUS JA LUONTOMATKAILU

4.1. Metsätalouden ja luontomatkailun tavoitteiden ristiriitaisuuksia ja yhteensovittamismahdollisuuksia

Luonnon vetovoimaan perustuva matkailu törmää toisinaan ristiriitoihin metsätalouden toimien kanssa. Metsätalouden hyödyntäminen on taloudellisesti tuottavaa toimintaa ja talousmetsien käsittely perustuu alan lainsäädäntöön ja metsien hoidosta annettuihin ohjeisiin. Kainuun metsät on myös sertifioitu. Sertifiointin vaatimukset huomioidaan talousmetsien käsittelyssä.

Luontomatkailu kohdistuu hyvin laajalle alueelle. Se hyödyntää luonnonsuojelu- ja muiden erityisalueiden lisäksi laajasti myös puhtaasti metsätaloustaloudessa olevia alueita. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman seurannan ja arvioinnin loppuraportin mukaan (Syrjänen ym. 2006) metsätalouden ympäristöohjeiden mukaisesti käsiteltävien metsien monimuotoisuus on lisääntynyt ja muiden metsäkäyttömuotojen huomioiminen on parantunut. Suurimmat haasteet kohdistuvat edelleen luontomatkailukohteiden ja -reittien lähiympäristöjen metsien käsittelyyn.

Kainuun valtion maille vuonna 2003 hyväksytty uusi Kainuun alueen luonnonvarasuunnitelma suuntasi valtion maiden käyttöä luontomatkailua suosivampaan suuntaan (Metsähallitus 2004b). Luonnonvarasuunnittelussa kerätään tietoa luonnonvaroista ja niihin kohdistuvista odotuksista sekä tuotetaan tietoa luonnonvarojen tarjoamista mahdollisuuksista. Kainuun luonnonvarasuunnitelmassa onkin tarkasteltu Metsähallituksen Kainuun maiden, metsien ja vesien käyttöä ja hoitoa aikataululla 2002-2011. Kainuun luonnonvarasuunnitelma on laadittu yhteistyössä sidosryhmien kanssa, ja siinä huomioitiin Kainuun maakuntasuunnitelma 2002-2020 sekä silloin valmisteilla ollut Kainuun maakuntakaava.

Kainuun luonnonvarasuunnitelman mukaan Kainuun matkailun painopistealueilla korostetaan metsien käsittelyn maisema-arvoja. Suunnitelman mukaisesti 24 000 ha talousmetsistä on siirretty metsänkäsitteilyltään retkeilymetsien luokkaan ja 12 000 hehtaaria matkailumetsien luokkaan. Retkeilymetsissä sovelletaan ylipitkään kiertoaikaan pohjautuvaa metsien käsittelymallia ja matkailumetsissä toimitaan poimintahakkuun periaatteilla. Myös muilla alueilla luontomatkailu huomioidaan.

Yksityisten metsänomistajien ja metsäyhtiöiden metsien käsittelyssä luontomatkailukäytön huomioiminen vaihtelee huomattavasti metsänomistajan hallinnassaan olevalle alueelle asettaman käytön päämäärän mukaisesti. Se vaihtelee vapaaehtoisesta suojelusta tehokkaaseen ja voimaperäiseen metsäomaisuuden hyödyntämiseen.

Luontomatkailun kannalta oleellista olisi, etteivät metsätalouden toimenpiteet heikentäisi metsän luontoarvoja matkailun kannalta tärkeissä kohteissa, reiteillä ja alueilla. Ongelmalliseksi tämän tavoitteen toteuttamisen tekee se, että metsien omistus edellä mainituissa paikoissa saattaa olla pirstoutunut. Se hankaloittaa luontomatkailuyrittäjien ja maanomistajien välistä dialogia. Ongelmallista on myös määritellä, mitkä ovat luontomatkailun taloudelliset vaikutukset verrattuna metsätalouden taloudellisiin vaikutuksiin.

Kuva 9. Hakkuuaukea Suomussalmella

4.2. Luontomatkailun ja metsätalouden yhteensovittaminen

Metsätaloudelle kohdistuu odotuksia toimenpiteiden muuttamiseksi luontomatkailua suosivaan suuntaan. Ongelmana ovat metsien eri arvojen, kuten metsätaloudellisten arvojen, maisema-arvojen sekä luontomatkailullisten arvojen määrittäminen ja vertailu keskenään. Näistä tulisi laatia selvitykset. Selvityksien pohjalta puolestaan voitaisiin kohdistaa metsien metsätaloustalouden rajoitukset tarkasti rajatulle alueelle tai tiettyihin toimenpiteisiin.

Metsäalueille luontomatkailun takia asetetut rajoitukset edellyttävät korvausjärjestelmän luomista tai nykyisten järjestelmien käytössä joustavampaa tulkintaa, joka mahdollistaisi rajoituksesta aiheutuvan haitan korvausta.

Luontomatkailun kannalta tärkeissä kohteissa, reiteillä ja alueilla on mahdollista tarkastella luontomatkailun ja metsätalouden yhteensovittamista yhteissuunnittelumenettelyn kautta.

Metsien käytön yhteissuunnittelua voidaan toteuttaa alueilla, joissa alueen luontomatkailun taloudellinen merkitys rinnastetaan tai jopa nähdään suurempana kuin alueen metsätaloudellinen merkitys. Yhteissuunnittelun toteuttamiseksi alueen eri maanomistajat yhdessä asiantuntijaorganisaation (esim. metsäkeskus) kanssa sopivat alueen käytön ja hoidon periaatteista.

Yhteissuunnittelu on yksinkertaisimmillaan sopimista yhtenäisistä metsien käsittelytavoista. Vaativissa kohteissa siihen voi liittyä alueen hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen. Mikäli suunnittelussa sovitaan metsien käytön rajoittamisesta, tulisi siitä aiheutuvat kustannukset korvata maanomistajalle.

Mikäli yhteissuunnittelussa on tarpeen laatia alueen hoito- ja käyttösuunnitelma, sovitaan siinä alueen luontomatkailun ja metsien käytön periaatteet tietyllä ajanjaksolla, joka voi olla esimerkiksi kymmenen vuotta. Suunnitelman pohjalta on mahdollista tehdä laskelmat rajoitetun käytön vaikutuksista.

ta metsätalouden ym. tuloihin. Laskelmien pohjalta metsänomistajille korvataan aiheutuneet taloudelliset tappiot.

Korvausjärjestelmänä voitaisiin käyttää tähän tarkoitukseen suunnattua vapaaehtoista luonnonarvokauppaa, jossa maanomistaja ylläpitää sovittuja luonnonarvoja alueella rahoitusta vastaan. Korvausjärjestelmänä voitaisiin käyttää myös tukea metsäluonnon erityiskohteille Metsäkeskuksen kautta tai joitakin uusia tukimuotoja. Luonnonarvojen säilyttämiseksi kuntien tai Metsähallituksen tulisi käyttää kriittisissä kohteissa hyväksi maanvaihtoja tai ostoja.

Maakuntakaavoituksen yhteydessä on hyvä selvittää luontomatkailun tarve ja alueellinen kohdentuminen sekä osoittaa alueet kaavakartalla. Luontomatkailun kehittämiseksi tarkoitetut metsien käytön yhteissuunnittelualueet on mahdollista huomioida alueiden käytön suunnittelussa sisällyttämällä yhteissuunnittelun periaatteet MU-merkintään. Vaativammissa yhteissuunnittelukohteissa alueet voidaan mahdollisesti osoittaa omalla kaavamerkinnällään. Tämä kuitenkin edellyttäisi toimivaa metsätalouskäytön suunnittelu- ja korvausjärjestelmää sekä eri osapuolten välistä kiinteää yhteistyötä.

Tällä hetkellä yhteissuunnittelua koskevaa kaavamääräystä ei voida antaa erityisesti siitä syystä, että maanomistajille suunnattavat korvausmenettelyt eivät olleet selvillä. Yhteissuunnittelun tarve on kuitenkin huomioitu tämän työn pohjalta mm. vuoden 2005 lopussa valmistuneessa Kainuun metsäohjelmassa ja vuonna 2006 hyväksytyssä Kainuun maakuntaohjelmassa. Tavoitteena on käynnistää yhteissuunnittelumenettelyn mukainen toiminta muutamassa pilottikohteessa.

Muita metsätalouden luontomatkailua edistäviä toimia

Metsätalouden toimien mukana Kainuuseen on syntynyt varsin kattava metsätieverkko. Sitä hyödynnetään laajasti niin luonnon jokamieskäytössä kuin opastetussa luontomatkailussakin. Osia käytössä olevista teistä tullaan sulkemaan niiden hoidon kalleuden takia. Tämä parantaa suljettujen alueiden luonnonrauhan edistämistä, mutta osaltaan huonontaa niiden saavutettavuutta. Ongelmana on myös maanomistajaa koskevan korvausjärjestelmän puuttuminen. Metsäteiden suunnittelussa ja rakentamisessa sekä sulkemispäätöksiä tehtäessä tulisi ottaa huomioon luontomatkailun käyttömahdollisuudet.

Metsäautoteitä ei mittakaavasyistä voi osoittaa maakuntakaavakartalla. Tarvittaessa kaavaselostuksessa voidaan kuitenkin esittää tavoitteeksi tietyillä alueilla metsätieverkon kehittäminen ja hyödyntäminen luontomatkailun tarpeisiin.

Viime vuosina vilkastunut hakkuu- ja harvennusalojen energiapuun korjuu on helpottanut alueilla liikkumista toimenpiteiden jälkeen. Jatkossa edelleen lisääntyvä energiapuun korjuutoiminta on mahdollista kohdentaa erityisesti luontomatkailuympäristöjen kunnostamisen tukemiseen.

Luontomatkailun vaatimat reitit ovat monesti pitkiä ja kulkevat usein huomattavan suuren maanomistajajoukon omistamien alueiden kautta. Kainuussa esille tulleita reitteihin liittyviä ongelmia on tullut esiin erityisesti matkailukeskusten läheisyydessä, missä matkailijamäärät ja samalla reittien tarpeet ovat suuret. Maakuntakaavaan merkittyjen reikelyreittien reittitoimitukset poistaisivat epävarmuuden niitä hyödyntäviltä luontomatkailuyrittäjiltä ja mahdollistaisivat pitkäjänteisen palvelujen kehittämistyön niiden varrella. Reittitoimitusten yhteydessä tulee huomioida reittien mahdollisimman monipuolinen hyödyntäminen, esimerkiksi niiden eri käyttömuodot eri vuodenaikoina. Moninaiskäyttöisten reittien suunnittelu- ja käyttömahdollisuuksia tulisi selvittää.

Lisäksi tulisi tarkastella, voisiko talousmetsissä sijaitsevia moottorikelkkailureittejä hyödyntää talousmetsien metsänhoitotöissä silloin, kun reitit eivät ole kelkkailukäytössä.

4.3. Metsälain 6 § ja maakuntakaavoitus

Nykyinen metsälaki (1996/1093) tuli voimaan 1.1.1997. Sen tarkoituksena on edistää metsien taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää hoitoa ja käyttöä siten, että metsät antavat kestävästi hyvän tuoton samalla, kun niiden biologinen monimuotoisuus säilytetään. Metsälaki on voimassa metsätalousmaaksi luettavilla alueilla. On kuitenkin alueita, joilla voi olla metsätalousmaata, mutta joihin ei sovelleta metsälakia. Tällaisia alueita ovat:

- kaavojen suojelualueet ja luonnonsuojelulain nojalla muodostetut luonnonsuojelualueet
- asemakaava-alueet, lukuun ottamatta maa- ja metsätalouteen osoitettuja alueita
- oikeusvaikutteisten yleiskaavojen alueet, lukuun ottamatta maa- ja metsätalouteen ja virkistykseen osoitettuja alueita
- alueet, joilla on voimassa toimenpiderajoitus asemakaavan laatimiseksi.

Maakuntakaava-alueilla on em. kohtia lukuun ottamatta voimassa metsälaki ja maankäyttö- ja rakennuslaki päällekkäin.

Niillä alueilla, joilla sovelletaan metsälakia, antaa metsälain 6 § mahdollisuuden käsitellä metsiä tavallisia aukkohakkuita huomattavasti pehmeämmin menetelmin. Metsälain 6 §:ssä (1. mom.) todetaan, että

”jos hakkuun kohteella on metsän monimuotoisuuden säilyttämisen, maiseman tai metsän monikäytön kannalta erityistä merkitystä, hakkuu voidaan tehdä kohteen erityisluonteen edellyttämällä tavalla.”

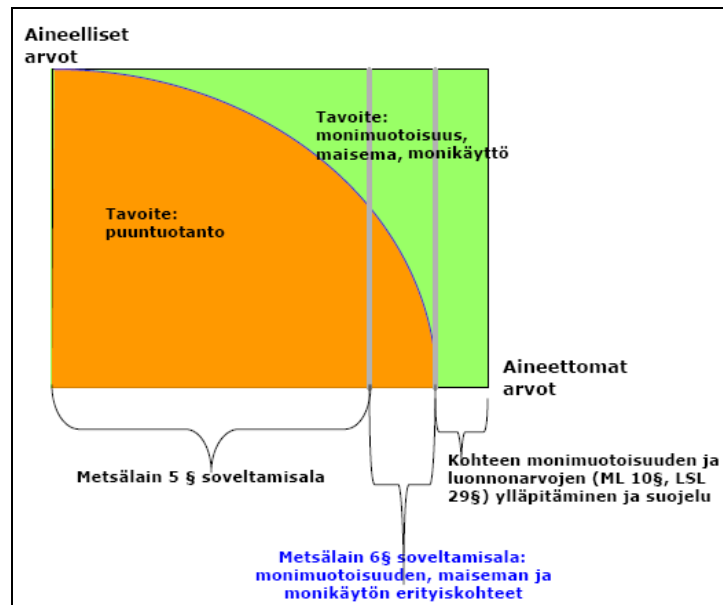
Metsälain 6 §:n mukaan metsiä voidaan maanomistajan halutessa käsitellä esimerkiksi ennallistavin hakkuutavoin tai esimerkiksi toteuttaen säästöpuuhakkuita tai pienaukko-hakkuita.

Erityiskohteita ovat metsien monimuotoisuuden, maiseman tai monikäytön kannalta merkittävät kohteet. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio ja WWF ovat valmistelleet maa- ja metsätalousministeriölle selvitysraportin metsälain 6 §:n mukaisesta hakkuusta erityiskohteilla. Sen mukaan *monimuotoisuuden säilyttämisen* kannalta erityiskohteen merkitys voi liittyä esimerkiksi eliölajiston, kuten erikoisten kasvi- ja eläinlajien esiintymispaikkoihin. *Maiseman* kannalta merkittäviä tekijöitä voivat olla asutuksen välitön läheisyys, harjut ja vesistöjen rannat. *Monikäytön* kannalta merkittäviä tekijöitä voivat puolestaan olla muiden ohella alueen ulkoilu- ja virkistyskäyttö, marjastus tai alueen poikkeava talouskäyttö, kuten jäkälän keräys. (Selvitysraportti metsälain.... 2003, 6).

Alueen matkailullinen vetovoima perustuu paljolti eheään metsämaisemaan, luonnon vaihtelevuuteen ja toimiviin palveluihin. Erityisesti luontomatkailu- ja luonnon virkistyskäytön alueilla sekä niiden läheisillä alueilla tulisi mahdollisuuksien mukaan siirtyä nykyisin vallitsevista, puuntuotantoon pohjautuvista hakkuutavoista metsälain 6 §:n mahdollistamiin pehmeämpiin, pienimuotoisiin, monimuotoisuutta, maisemaa ja monikäyttöä edistäviin hakkuutapoihin. Luonnon vetovoimaisuuden, virkistyskäyttöpalveluiden ja rakenteiden kehittämisessä hakkuut voidaankin perustella metsälain 6 §:n mukaisesti (Selvitysraportti metsälain.... 2003, 17).

Metsälain 6 § voi toimia ohjauskeinona, jolla voidaan tukea kaavamerkintöjen tavoitteiden saavuttamista. Pääosin metsälain 6 §:n ohjaus tapahtuu yleiskaavoituksessa. Maakuntakaavalla voi kuitenkin olla merkitystä, kun selvitetään sitä, onko jokin alue metsälain 6 §:ssä tarkoitettu erityiskohde (Kiviniemi 2003). Erityisesti maakunnallisesti merkittävät kohteet voidaan selvittää maakuntakaavan avulla. Maakuntakaavoituksessa voidaan kaavaselostukseen lisätä suositus, että metsänhakkuut tehtäisiin metsälain 6 §:n mukaisesti niillä alueilla, joissa se kaavamerkintöjen tavoitteiden toteutumiseksi on

tarpeellista. Täytyy muistaa, että metsälain 6 §:n soveltaminen on metsänomistajalle mahdollisuus ja aina vapaaehtoista.

Kuva 10. Metsälain 6 §:n soveltamisala suhteessa metsätalouden aineellisiin ja aineettomiin arvoihin (Selvitysraportti metsälain.... 2003).

4.4. Maakuntakaavan viranomaisvaikutukset metsätalouden osalta

Maankäyttö- ja rakennuslaki velvoittaa muiden hallinnonalojen viranomaiset ottamaan vallitseva kaavoitustilanne huomioon. Maankäyttö- ja rakennuslain 32.2 §:n mukaan

"viranomaisten on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista."

Kaavojen viranomaisvaikutukset saattavat vaikuttaa välillisesti metsätalouden harjoittamisedellytyksiin mm. vaikuttamalla sellaisiin viranomaisten tekemiin päätöksiin, joissa käytetään tarkoituksenmukaisuusharkintaa. Tällaisia ovat esim. kestävän metsätalouden rahoituslain (KEMERA, 1996/1094) mukaiset ratkaisut. Kemera-lain perusteella rahoitetaan toimenpiteitä, joilla mm. turvataan puuntuotannon kestävyttä, ylläpidetään metsien biologista monimuotoisuutta sekä toteutetaan metsäluonnon hoitohankkeita.

Kun viranomainen tekee Kemera-lain mukaista hankkeen tarkoituksenmukaisuusarviointia, on viranomaisen otettava huomioon maakuntakaavassa osoitettu alueidenkäyttö ja harkita sen perusteella metsätaloutta edistävien toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuus.

Metsälain mukaista sidottua harkintaa koskevissa viranomaispäätöksissä (esim. hakkuupäätökset), asia ratkaistaan ottamatta maakuntakaavassa osoitettuja alueidenkäytösratkaisuja huomioon. Sidottua harkintaa soveltavassa päätöksenteossa tietyn asian ratkaisuperusteet on viranomaisista sitovasti säädetty lainsäädännössä. Tällöin maakuntakaavassa osoitetut kaavaratkaisut eivät siis ohjaa päätöksentekoa (Kiviniemi 2003).

5. LUONTOMATKAILU JA MAAKUNTAKAAVOITUS

Maakunnan suunnittelusta on määrätty Maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:ssä. Tämän mukaisesti maakuntakaavassa esitetään alueidenkäytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Aluevarauksia osoitetaan vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin alueidenkäyttöä koskevien valtakunnallisten ja maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueidenkäytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen.

5.1. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Maankäyttö- ja rakennuslain 24 §:n mukaisesti maakunnan suunnittelussa ja muussa alueidenkäytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista. Vuonna 2001 voimaan tulleet valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet on ryhmitelty asiasisällön perusteella seuraaviin kokonaisuuksiin:

- Toimiva aluerakenne
- Eheytyvä yhdyskuntarakenne ja elinympäristön laatu
- Kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat
- Toimivat yhteysverkot ja energiahuolto
- Helsingin seudun erityiskysymykset
- Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet on jaoteltu yleistavoitteisiin ja erityistavoitteisiin. Yleistavoitteissa esitetään alueidenkäytön suunnittelun periaatteellisia linjauksia. Niillä on oikeusvaikutuksia yleispiirteiseen kaavoitukseen, kuten maakuntakaavaan ja yleiskaavaan. Erityistavoitteet ovat suunnittelua koskevia velvoitteita. Osa erityistavoitteista on kohdennettu tiettyyn kaavatasoon, osalla tavoitteista on oikeusvaikutuksia kaikkeen kaavoitukseen.

MRL 25 §:n mukaan erityisesti maakuntakaavan tehtävänä on valtakunnallisten tavoitteiden huomioon ottaminen ja yhteensovittaminen alueidenkäyttöön liittyvien maakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden kanssa.

Luontomatkailun kehittämiseen liittyviä valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita ovat Kainuun kannalta erityisesti toimiva aluerakenne, kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat sekä poronhoitoa koskevalta osalta luonto- ja kulttuuriympäristöjen erityistavoitteet.

Toimivan aluerakenteen keskeisiä tavoitteita ovat tasapainoisen aluerakenteen ja elinkeinoelämän kilpailukyvyyn vahvistaminen, luonnon voimavarojen kestävä hyödyntäminen sekä kaupunki-maaseutu-vuorovaikutuksen lisääminen. Maaseudun kyläverkostojen kehittämistä, elinkeinotoiminnan monipuolistamista ja ympäristöarvojen säilymistä on myös edistettävä. Lisäksi maakunnan suunnittelussa tulisi selvittää ylimaakunnallisten ja valtakunnallisten kehittämisvyöhykkeiden kehittämisedellytyksiä. Raja-alueiden alueidenkäytön järjestäminen ja maanpuolustuksen tarpeet on otettava huomioon.

Kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä virkistyskäytön ja luonnonvarojen osalta painotetaan kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön säilyttämistä. Luonnon virkistyskäyttöä sekä luonto- ja kulttuurimatkailua tulee edistää. Luonnonvarojen saatavuus tulee turvata myös tuleville sukupolville. Maakuntakaavassa on osoitettava mm. valtakunnallisesti arvokkaat maisema- ja kulttuuriperintökohteet sekä erityistä suojelua vaativat

vesistöt. Kaavassa on luotava edellytykset ylikunnallisesti merkittävien virkistysreitistöjen muodostamiselle.

Matkailukeskusten ja -alueiden verkottumista sekä vapaa-ajan käytön vyöhykkeiden kehittämistä on tuettava.

Maa-ainesten ottoa on tarkasteltava maakunnallisesti, ja se on sovitettava yhteen suojelutarpeiden kanssa.

Luonto- ja kulttuuriympäristöjen erityistavoitteista koskee Kainuun pohjoisosaa poronhoidon edellytysten turvaaminen. Kulttuuri- ja luonnonperinnön, virkistyskäytön ja luonnonvarojen yleistavoitteissa todetaan VAT:ssa seuraavaa:

”Alueidenkäytöllä edistetään luonnon virkistyskäyttöä sekä luonto- ja kulttuurikohteiden matkailua parantamalla moninaiskäytön edellytyksiä. Suoje-lualueverkoston ja arvokkaiden maisema-alueiden ekologisesti kestävää hyödyntämistä edistetään virkistyskäytössä, matkailun tukialueina sekä niiden lähialueiden matkailun kehittämisessä suojelutavoitteita vaarantamatta”. (Ympäristöministeriö 2001, 28).

5.2. Maakuntakaavan sisältövaatimukset

Maakuntakaavan sisältövaatimuksista on määrätty Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:ssä. Tämän mukaisesti maakuntakaavaa laadittaessa on otettava huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja maakunnan oloista johtuvat erityiset tarpeet. Kaava on mahdollisuuksien mukaan sovitettava yhteen maakuntakaava-alueeseen rajoittuvien alueiden maakuntakaavoituksen kanssa.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) 7 ja 77 §:ssä tarkoitettujen luonnonsuojeluohjelmien ja -päästösten sekä 32 §:ssä tarkoitettua maisema-aluetta koskevien perustamispäätösten tulee olla ohjeena kaavaa laadittaessa.

Maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota:

- maakunnan tarkoituksenmukaiseen alue- ja yhdyskuntarakenteeseen
- alueidenkäytön ekologiseen kestävyys
- ympäristön ja talouden kannalta kestäviin liikenteen ja teknisen huollon järjestelyihin
- vesi- ja maa-ainesvarojen kestävään käyttöön
- maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin
- maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen sekä
- virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyyteen.

Maakuntakaavaa laadittaessa on myös huomioitava alueidenkäytön taloudellisuutta ja sitä, ettei maanomistajalle tai muulle oikeudenhaltijalle aiheudu kohtuutonta haittaa. Kaavaa laadittaessa on selvitettävä, kenen toteutettavaksi kaava ja sen edellyttämät toimenpiteet kuuluvat.

Edellä mainitut seikat on selvitettävä ja otettava huomioon siinä määrin kuin maakuntakaavan tehtävä yleispiirteisenä kaavana edellyttää.

Lähes kaikki maakuntakaavan sisältövaatimuksissa mainitut asiat liittyvät jollakin tavalla myös luontomatkailun kehittämiseen.

Maankäyttö ja rakennuslain 32 §:n mukaan maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin

alueidenkäytön järjestämiseksi. Viranomaisten on suunnitellessaan alueidenkäyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista.

5.3. Maakuntakaavamerkinnot ja -määräykset

Maakuntakaavaan kuuluvat kaavakartta, kaavamerkinnot ja kaavamääräykset. Maakuntakaavaselostus ei sen sijaan ole osa maakuntakaavaa maakuntakaavan lainmukaisuuden arviointia ajatellen. Maakuntakaavaselostuksessa esitetään mm. maakuntakaavan suunnittelun lähtökohdat, tavoitteet ja esillä olleet vaihtoehdot, kaavan vaikutusten arviointi sekä perusteet valitun kaavaratkaisun valinnalle. Kaavaselostuksessa tuodaan siis esiin ne perusteet, joille kaava nojaa.

Ympäristöministeriö on antanut 31.3.2000 asetuksen maankäyttö- ja rakennuslain mukaisista kaavoissa käytettävistä merkinnöistä. Asetus sisältää myös maakuntakaavoissa käytettävät merkinnot, joita lähtökohtaisesti ei ole tarkoitettu oikeudellisesti sitoviksi merkinnöiksi, vaan niitä noudatetaan ohjeellisinä. Ympäristöministeriön ”Maakuntakaavan merkinnot ja -määräykset” -oppaan mukaan maakuntakaavamerkintätyyppejä ovat kehittämisperiaatemerkinnot, osa-alueiden erityisominaisuuksia kuvaavat merkinnot, aluevaraukset sekä viiva- ja kohdemerkinnot (Ympäristöministeriö 2003b).

Kehittämisperiaatemerkinnoilla osoitetaan alueita, jotka ovat merkittäviä maakunnan tavoitellun kehittämisen kannalta ja joihin tästä syystä kohdistuu muussa suunnittelussa huomioon otettavia alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen kehittämistarpeita. Osa-alueiden erityisominaisuuksia voivat olla luonnon- tai kulttuuriympäristön, maiseman sekä luonnonympäristön erityiset arvot, tai ne voivat kuvata rajoittavia ominaisuuksia, kuten melu- ja vaara-alueita tai suojavyöhykkeitä. Aluevarausmerkinnällä puolestaan osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Kohdemerkintöjä käytetään, kun osoitetaan kaavan mittakaavaan nähden pienialaisia kohteita. Viivamerkinnoilla osoitetaan liikenneyhteyksiä, johtoja ja osa-alueita.

Maakuntakaavamääräyksiä käytetään, kun halutaan ilmaista alueen käytön periaatteita tai kun halutaan tarkentaa kaavamerkinnoilla ilmoitetun alueen käyttötarkoitusta ja tällä tavoin antaa kaavalle täsmällisempää sisältöä. Maakuntakaavamääräykset voivat olla yksityiskohtaisempaa kaavoitusta tai muuta toteuttavaa viranomaissuunnittelua koskevia suunnittelumääräyksiä tai suoraan maankäyttöä koskevia rakentamismääräyksiä tai suojelumääräyksiä. Määräykset voivat myös koskea alueita, joihin maakuntakaavassa ei kohdistu mitään merkintää (ns. valkoiset alueet).

Varsinaisia, suoraan luontomatkailun kehittämiseen liittyviä kaavamerkintöjä ei ole mainittu asetuksen mukaisessa maakuntakaavamerkintäoppaassa. Luontomatkailun kehittämistä osoitetaan usein virkistykseen ja matkailuun liittyvillä kaavamerkinnoilla. Näitä ovat esimerkiksi matkailun vetovoima-alue / matkailun ja virkistykseen kehittämisen kohdealue (mv), virkistysalue (V), maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta (MU), matkailupalvelujen alue tai -kohde (RM) tai virkistys-/matkailukohdemerkintä. Maakunnat ovat myös itse kehittäneet tarkoitukseen sopivia kaavamerkintöjä.

5.4. Luontomatkailun huomioiminen eri maakuntakaavoissa

Aluetalouden ja -kehityksen näkökulmasta luontomatkailun merkitys vaihtelee maakunnittain. Joissakin maakunnissa, kuten Kainuussa, se on otettu yhdeksi tärkeimmistä tu-

levaisuuden kehitettävistä aloista ja matkailun osa-alueista, kun taas toisissa maakunnissa kehittämisen painopisteet suuntautuvat muihin kohteisiin. Seuraavassa on tarkasteltu, kuinka luontomatkailu on huomioitu eri liittojen laatimissa maakuntakaavoissa kautta Suomen. Osa kaavoista on jo valmistunut ja vahvistettu ympäristöministeriössä, kun taas osassa maakunnista kaavaprosessi on alkuvaiheessa. Näin ollen valmisteilla olevien kaavojen merkinnät ja määräykset saattavat vielä muuttua prosessin aikana. Seitsemän maakuntakaavaprosessia on siinä vaiheessa, ettei kaavamerkintöjä tai -määräyksiä ollut saatavilla. Tiedot on poimittu internetistä eri maakuntien liittojen kotisivuilta kesä-heinäkuussa 2006 ja ne on koottu liitteenä 1 olevaan taulukkoon.

Maakuntakaavojen välillä on selviä eroavaisuuksia siinä, kuinka luontomatkailu on kaavojen laadinnassa huomioitu. Yleisimmin kaavoissa on osoitettu matkailun osalta vain matkailupalvelujen alueet ja -kohteet (RM) sekä matkailun vetovoima-alueet (mv). Matkailupalvelujen alueilla tarkoitetaan alueita, joille sijoittuu esimerkiksi matkailu- ja lomakeskuksia. Nämä tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä, mutta niitä ei kuitenkaan voi pitää varsinaisina luontomatkailun kehittämisalueina. Sen sijaan matkailun vetovoima-alueilla on yleensä hyvät mahdollisuudet kehittää luontomatkailuun liittyviä kohteita ja palveluja. Useissa kaavoissa on mainittu myös virkistys- ja matkailukohteita, joilla on vähintään seudullista merkitystä. Kyseiset kohteet tukevat luontomatkailun kehittämistä.

Monissa maakuntakaavoissa on huomioitu myös erilaiset reitit, jotka osaltaan mahdollistavat luontomatkailun kehittymisen. Ulkoilureitti (ohjeellinen) on lähes jokaisessa kaavassa, sillä 25:stä kaavasta, joista tietoja on saatavilla, ulkoilureitti on osoitettu 20:ssä. Ulkoilureittien ohella muutamissa kaavoissa on osoitettu muun muassa melontareittejä ja vesiretkelyreittejä. Virkistysalue, -kohde tai lähivirkistysalue on mainittu 19 kaavassa ja moottorikelkkailureitti lähes puolessa kaavoista. Venereitti on mainittu lisäksi usein, kuten myös retkeily- ja ulkoilualue. Lisäksi osassa kaavoista on osoitettu maa- ja metsätalousvaltaisia alueita, joilla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta. Näillä alueilla maa- ja metsätaloustaloudessa on tarpeen huomioida virkistys- ja matkailukäytön tarpeita.

Kahdessa maakuntakaavassa ei oltu huomioitu (luonto)matkailua lainkaan. Tämä johtuu siitä, että toinen kyseisistä kaavoista koskee E18 -moottoritietä ja toinen meri- ja rannikkoalueen tuulivoimaa. Ne maakuntakaavat, joista tietoa on saatavilla, on jaoteltu kolmeen luokkaan (+, ++, +++) sen perusteella, kuinka luontomatkailu on kaavakartassa ja -merkinnöissä huomioitu (LIITE 1).

Kaavoissa, jotka kuuluvat luokkaan +, on osoitettu joitakin matkailualueita tai -kohteita, jotka tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä. Yleisimmin kaavoissa on osoitettu matkailupalvelujen alue (RM), matkailun vetovoima-alue (mv) ja/tai virkistys- ja matkailukohde. Useissa kaavoissa on mainittu näiden ohella muun muassa ulkoilureittejä ja virkistysalueita. Kaavoissa ei ole kuitenkaan osoitettu varsinaisesti esimerkiksi luontomatkailun kehittämisalueita tai -kohteita. Luontomatkailua saattaa kuitenkin sijoittua muun muassa matkailun vetovoima-alueille tai matkailupalvelujen alueiden ympäristöön. Maakuntakaavamerkintöjen ja -määräysten pohjalta ei voi kuitenkaan päätellä, että vahvistetuissa tai valmisteilla olevissa maakuntakaavoissa kehittämisen kohteeksi olisi valittu erityisesti luontomatkailun kehittämisedellytysten vahvistaminen maakuntakaavoituksen avulla.

Seuraavaan luokkaan (++) kuuluvissa kaavoissa on osoitettu monia matkailualueita tai -kohteita sekä erilaisia ulkoilualueita. Kaavassa on osoitettu paitsi osaltaan luontomatkailun kehittämistä tukevia alueita, kuten matkailupalvelujen alueita ja ulkoilureittejä, myös joitakin luontomatkailua tukevia alueita tai kohteita. Kaavoissa on osoitettu esimerkiksi erämatkailualueita, vesimatkailun kehittämisen kohdealueita, virkistyskalastusalueita ja erilaisia reittejä, kuten melonta- ja pyöräilyreittejä. Useat merkinnät tukevat luontomatkailun kehittämistä, mutta selkeitä luontomatkailun kehittämisalueita ei

kaavoissa ole osoitettu. Osoitettujen alueiden tai kohteiden osalta ei ole mainittu niiden ohjaamisesta erityisesti luontomatkailun tarpeisiin.

Maakuntakaavoissa, jotka kuuluvat luokkaan (+++), on erityisesti kiinnitetty huomiota luontomatkailun kehittämiseen. Kaavoissa on osoitettu useita luontomatkailua tukevia alueita tai kohteita, joita kehitetään luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kohde-alueina. Kaavoissa on osoitettu monipuolisesti myös luontomatkailua tukevia alueita ja kohteita, kuten matkailupalvelujen alueita sekä retkeily- ja ulkoilualueita. Suunnittelu-määräyksissä on todettu, että suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota muun muassa luontomatkailun edellytysten turvaamiseen, alueen virkistys- ja suojelualueiden hoidon ja käytön suunnitteluun, eri toimintojen verkostomaiseen kytkemiseen reitistöin sekä luontomatkailua palvelevien rakenteiden ohjaamiseen alueelle. Maakuntakaava-merkintöjen ja -määräysten pohjalta voi päätellä, että näissä vahvistetuissa tai valmis-teilla olevissa maakuntakaavoissa yhdeksi kehittämisen painopisteeksi on valittu luontomatkailun kehittämisellä edellytysten parantaminen maakuntakaavoituksen avulla.

Eri maakuntien liittojen laatimien kaavojen välisessä vertailussa kolmessa maakunta-kaavassa oli selvästi muita enemmän huomioitu luontomatkailun kehittämistarpeita.

Kanta-Hämeen maakuntakaavassa on mainittu luontomatkailun kehittämiseksi osoi-tettuja alueita sekä muun muassa retkeilyalueita. Luontomatkailun kehittämisen kohde-alueilla ja luontomatkailupuistoissa tulee kiinnittää erityistä huomiota luontomatkailun edellytysten turvaamiseen, alueen virkistys- ja suojelualueiden hoidon ja käytön suun-nitteluun sekä eri toimintojen verkostomaiseen kytkemiseen reitistöin. Kaavassa on huomioitu myös erilaisten reittien tarve, sillä kaavassa on osoitettu esimerkiksi hevos-vaellus-, vesimatkailu- sekä melonta- ja vesiretkeilyreittejä.

Pirkanmaan maakuntakaavassa on osoitettu luontomatkailun kehittämisen kohde-alueita, joilla kehitetään luontomatkailuelinkeinon palveluita sekä edistetään virkistys-reittien toteuttamista ja ylläpitoa. Tarkoituksena on luoda nykyistä yhtenäisempiä luontomatkailukokonaisuuksia, joissa huomioidaan luonnonarvojen säilyminen. Hyvin laadi-ttu virkistysreitistö ohjaa ulkoilun kulutusta sitä parhaiten kestäville alueille esimerkiksi kansallispuistoissa. Reittien varrelle voi myös syntyä alueen luonteeseen sopivia uusia palvelutyöpaikkoja. Kansallispuistojen alueita lukuun ottamatta alueet ovat yksityisessä omistuksessa. Kaavassa on osoitettu myös retkeily- ja ulkoilualueita, kulttuuri- ja mai-semamatkailun kehittämisen kohdealue sekä erilaisia reittejä, kuten melontareittiä.

Kainuun maakuntakaavassa on osoitettu luontomatkailun kehittämisalueita ja -kohteita. Näitä kuvataan tarkemmin kappaleessa 5.5.

Edellä mainituissa kaavoissa luontomatkailun kehittämisalueet tms. on sijoitettu pääasi-assa erilaisille luonnonsuojelualueille ja niiden ympäristöön, kuten kansallispuistoihin sekä retkeily- ja ulkoilualueille. Kainuussa luonnonsuojelualueita pyritään hyödyntä-mään luontomatkailualueina, mutta Pirkanmaalla luontomatkailua ei ole erityisesti oh-jattu suojelualueille. Molemmista maakunnista luontomatkailu on kuitenkin osa maa-kunnan strategista kehittämistä. Yhteinen piirre eri kaavoissa osoitetuille luontomatkai-lun kehittämisalueille on se, että ne ovat pinta-alaltaan varsin laajoja. Kehittämis-vyöhykkeiden laajuutta on esimerkiksi Kainuussa perusteltu sillä, että rajaukset ovat suuntaa antavia, ja niiden avulla on tarkoitus kehittää erityisesti olemassa olevien reitis-töjen sekä suojelualueiden muodostamia laajoja kokonaisuuksia.

Luontomatkailun kehittämisalueilla on tarkoituksena toteuttaa retkeilyyn ja ulkoiluun liittyvää toimintaa. Kainuussa tärkeänä nähdään muun muassa virkistyskalastus ja met-sästys, Pirkanmaalla taas marja- ja sieniretkeily sekä majoitus ja muonituspalvelut. Pir-kanmaalla toteuttajina alueilla ovat maanomistajat ja yrittäjät yhdessä kuntien ja sekto-riviranomaisten kanssa, Kainuussa sen sijaan alueiden pääasiallinen toteuttaja on Met-sähallitus.

Kokonaisuudessaan luontomatkailun kehittämisalueita ja -kohteita ei oltu nähty maakunnissa kovin tärkeänä merkitä erikseen maakuntakaavaan. Tulevaisuudessa luontomatkailu huomioitaneen kuitenkin eri tavalla myös maakuntakaavoissa, sillä luontomatkailun kasvun myötä sen merkitys tulee lisääntymään niin kasvukeskusten läheisyydessä kuin syrjäisemmissäkin maakunnissa. Ihmisten kaipuu luontoon ja hiljaisuuteen on nousussa, joten samalla voisi miettiä, olisiko esimerkiksi hiljaisten alueiden merkitseminen maakuntakaavoihin jopa yksi maakunnan vetovoima- ja markkinointitekijöistä, kun kilpailu matkailijoista kasvaa.

5.5. Kainuun maakuntakaavassa luontomatkailuun ja sen kehittämiseen vaikuttavia kaavamerkintöjä

Kainuun maakuntakaavassa on osoitettu luontomatkailun kehittämisalueita ja -kohteita. Luontomatkailun kehittämisalueet ja -kohteet ovat ominaisuuksiltaan sellaisia alueita, jotka soveltuvat luontomatkailun kehittämiseen. Muun muassa luontomatkailua palvelevat rakenteet pyritään keskittämään näille alueille. Alueille ja kohteille kohdistuu myös ulkoilu- ym. reitistöjen kehittämistarpeita sekä luonnon monikäytön ja luonnonsuojelun yhteensovittamistarpeita. Luontomatkailun kehittämisen kohdealueet on valittu yhteistyössä Metsähallituksen kanssa, joka on merkittävä maanomistaja ja luontomatkailun toteuttaja Kainuussa.

Maakuntakaavassa osoitetut luontomatkailualueet perustuvat Metsähallituksen omille alueilleen tekemään alueiden yleisökäytön luokittelu -työhön, ns. roolijakotyöhön (LIITE 2). Valintaperusteina ovat olleet alueiden luontoarvot, olemassa oleva infrastruktuuri, kävijätutkimukset sekä Metsähallituksen tekemät suunnitelmat alueidensa käytöstä. Kehittämisen painopiste- ja kohdealueet sijaitsevat Metsähallituksen mailla, mutta luontomatkailun kehittämisalueiksi osoitetuilla aluekokonaisuuksilla on myös yksityisten maita.

Kainuun maakuntakaavassa on osoitettu lisäksi luontomatkailun yhteystarve -merkintä, jolla osoitetaan niitä luontomatkailualueiden olemassa olevia tai tavoitteellisia kansainvälisiä yhteyksiä, joissa on tarkoituksenmukaista kehittää rajan yli menevää luontomatkailua. Merkinnällä on pyritty luomaan edellytyksiä luontomatkailun kehittämiseksi Suomen ja Venäjän välisen rajan molemmin puolin.

Seuraavassa on esitetty tarkemmin Kainuun maakuntakaavassa käytettyjä, luontomatkailua ja luonnon virkistyskäyttöä kuvaavia maakuntakaavamerkintöjä. Lisäksi on arvioitu kunkin merkinnän soveltuvuutta ja ongelmakohtia kaavan toteuttamisen osalta.

LUONTOMATKAILUN KEHITTÄMISALUE

Merkinnällä osoitetaan merkittäviä luontomatkailun kehittämisalueita, joihin kohdistuu vähintään maakunnallisesti tai seudullisesti tärkeitä luonnon virkistyskäytön tai luontomatkailun kehittämistarpeita ja kehittämisresurssien kohdentamista, luonnon monikäytön ja luonnonsuojelun yhteensovittamistarpeita, ulkoilu- ym. reitistöjen kehittämistarpeita, matkailuelinkeinojen maankäytöllisten edellytysten turvaamistarpeita sekä maa- ja metsätalouden edellytysten turvaamis- ja yhteensovittamistarpeita muun maankäytön kanssa.

Kainuun maakuntakaavassa on annettu luontomatkailun kehittämisalueita koskeva suunnittelumääräys:

Alueita kehitetään luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kohdealueina. Luontomatkailua palvelevat rakenteet pyritään keskittämään näille alueille. Alueilla tulee varautua merkittäviin matkailijamäärien kasvuun ja kansainväliseen yhteistyöhön. Alueen maankäyttöä suunniteltaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun edistämiseen sekä luonnon- ja kulttuuriarvojen säilymiseen. Alueen toteuttaminen ei saa vaarantaa alueella sijaitsevan tai siihen rajoittuvan Natura-alueen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja. Metsätaloustalouteen tarkoitetuilla alueilla ei saa rajoittaa nykyisestä metsätalouden toimintaedellytyksiä.

Luontomatkailun kehittämisalueet ovat ominaisuuksiltaan sellaisia alueita, jotka soveltuvat luontomatkailun kehittämiseen. Esimerkiksi itärajan alueella korostuu erämaisuus, luonnon hiljaisuus ja rajan tuoma eksotiikka. Alueiden sisällä oleville yksittäisille luonnonsuojelualueille tai virkistysalueille ja niiden lähialueille on jo rakennettu luontomatkailua palvelevia rakenteita. Alueiden metsien käytössä tulee ottaa huomioon matkailulinkeino etenkin rakennettujen matkailukohteiden lähialueilla.

Maakuntakaavan aluevarausten perusteena ovat Metsähallituksen suunnitelmat luonnonsuojelun tulosalueen vastuulla oleville valtion maa-alueille. Metsähallitus on tehnyt hallinnassaan oleville alueille yleisökäytön luokituksen (ns. roolijakotyö). Luokituksessa alueet luokiteltiin ja niille asetettiin tavoitetilä luonnon virkistyskäytön, luontomatkailun ja opastuksen osalta. Kainuusta luokiteltiin 6 aluekokonaisuutta. Nämä alueet ovat maantieteellisesti rajattuja alueita, joiden virkistys- ja luontomatkailukäyttöä on tarkoituksenmukaista suunnitella ja toteuttaa yhtenä kokonaisuutena. Maakuntakaavassa aluekokonaisuudet osoitetaan luontomatkailun kehittämisalueina poikkeuksella, että maakunnan itäosassa kolme aluekokonaisuutta on yhdistetty yhdeksi itärajan aluekokonaisuudeksi ja Oulujärven alue on osoitettu matkailun vetovoima-alue -merkinnällä.

Maakuntakaavamerkinnän ja suunnittelumääräyksen vaikutukset kohdistuvat yksityiskohtaisempaan kaavoitukseen ja muuhun viranomaisen harjoittamaan alueiden käyttöä koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Vaikutukset eivät kohdistu suoraan yksityisiin maanomistajiin tai muihin tahoihin.

Maakuntakaavassa luontomatkailun kehittämisalueiksi osoitetaan Hossan-Kalevalapuiston-Ystävyyden puiston muodostama kokonaisuus maakunnan itäosasta, Hiidenportin-Hiidenvaaran-Vuokatin alue ja Saarijärven-Ukkohallan-Paljakan-Siikavaaran alue. Oulujärven seutu on osoitettu matkailun vetovoima-alueeksi, jolla luontomatkailu on myös merkittävässä roolissa.

Luontomatkailun kehittämisalue yhdistyy maakunnan pohjoisosassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa osoitettuun matkailun vetovoima-alueeseen / matkailun ja virkistysalueen kehittämisen kohdealueeseen (mv-7, Kylmäluoma-Jokijärvi-Hossa) sekä luonnon monikäyttöalueeseen.

Merkintään liittyviä näkökohtia:

- Merkinnän tavoitteena on ohjata luontomatkailun kehittämisresursseja tietyille alueille, jotka ovat usein matkailukäyttöön soveltuvia suojelualueita. Alueiden valintaperusteena on ollut mm. kävijätutkimukset ja se, että niillä sijaitsee valmiiksi rakennettuja palvelurakenteita.
- Metsätalousalueiden sisällyttäminen luontomatkailun kehittämisalueisiin on aiheuttanut epävarmuutta metsätalouden kehittämisen näkökulmasta, joten metsätalouden toimintaedellytykset on turvattu kaavamääräyksellä.

- Merkintä on aiheuttanut vastustusta metsästyksen harrastajien piirissä. Metsästystä ei koeta osana luontomatkailua. Vapaa metsästysoikeus koetaan erittäin tärkeänä asiana.
- Usean eri kehittämisalueen muodostamaa kokonaisuuteen liittyy yleensä painopistealue tai kohde joka on syytä osoittaa omalla kohdemerkinnällään.
- Luontomatkailu on laaja käsite, joka voi sisältää ristiriitaisia kehittämistavoitteita.
- Toimijoiden taholta on esitetty merkinnän käyttöä myös muualle kuin Metsähallituksen omistamille alueille. Tällöin on aiheutunut ongelmia kaavoituksen edellyttämän toteuttamisvastuun määrittelyä.

LUONTOMATKAILUN KEHITTÄMISKOHDE

Merkinnällä osoitetaan merkittäviä luontomatkailun kehittämiskohdealueita, joihin kohdistuu vähintään maakunnallisesti tai seudullisesti tärkeitä luonnon virkistyskäytön tai luontomatkailun kehittämistarpeita ja kehittämisresurssien kohdentamista, luonnon virkistyskäytön ja luonnonsuojelun yhteensovittamistarpeita, ulkoilu- ym. reitistöjen kehittämistarpeita, matkailuelinkeinojen maankäytöllisten edellytysten turvaamistarpeita sekä mahdollisesti maa- ja metsätalouden edellytysten turvaamis- ja yhteensovittamistarpeita muun maankäytön kanssa.

Kainuun maakuntakaavassa on annettu luontomatkailun kehittämiskohteita koskeva suunnittelumääräys:

Alueita kehitetään luonnon virkistyskäyttö- ja luontomatkailualueina. Alueilla tulee varautua merkittäviin matkailijamäärien kasvuun. Alueen maankäyttöä suunniteltaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun edistämiseen sekä luonnon- ja kulttuuriarvojen säilymiseen. Alueen toteuttaminen ei saa vaarantaa alueella sijaitsevan tai siihen rajoittuvan Natura-alueen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja.

Luontomatkailun kehittämiskohteet ovat ominaisuuksiltaan sellaisia alueita, jotka soveltuvat luontomatkailun kehittämiseen. Alueille on jo rakennettu luontomatkailua palvelevia rakenteita.

Maakuntakaavamerkinnän ja suunnittelumääräyksen vaikutukset kohdistuvat yksityiskohtaisempaan kaavoitukseen ja muuhun viranomaisen harjoittamaan alueiden käyttöä koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Vaikutukset eivät kohdistu suoraan yksityisiin maanomistajiin tai muihin tahoihin.

Maakuntakaavassa luontomatkailun kehittämiskohteiksi osoitetaan Suomussalmelta Hossa, Martinselkonen ja Murhisalo, Kuhmon alueelta Iso-Palonen, Lentua, Elimyssalo ja Jämsävaara, Sotkamosta Hiidenportti, Hyrynsalmelta Saarijärven aarnialue, Puolangalta Siikavaara, Olvassuo ja Saarijärven vanhat metsät, Vaalasta Oulujärven retkeilyalue ja Rokua sekä Vuolijoelta Talaskankaan alue. Aluevaraukset perustuvat maakuntakaavan valmistelun yhteydessä esille tulleisiin tarpeisiin ja Metsähallituksen esitykseen.

Merkintään liittyviä näkökohtia:

- Kehittämiskohteet koetaan selkeästi rajatuiksi alueiksi, koska ne sijaitsevat olemassa olevilla suojelu- tai virkistysalueilla. Niiden osoittamiseen maakuntakaavassa ei ole liittynyt ongelmia.
- Uusien kohteiden esittäminen saattaa edellyttää tarkkojen rajausten määrittelyä.

LUONTOMATKAILUN YHTEYSTARVE

Merkinnällä osoitetaan niitä luontomatkailualueiden olemassa olevia tai tavoitteellisia kansainvälisiä yhteyksiä, joissa on tarkoituksenmukaista kehittää rajan yli menevää luontomatkailua.

Maakuntakaavassa luontomatkailun yhteystarvemerkinällä osoitetaan Suomen ja Venäjän rajan yli toimivien puistoparien Kainuussa sijaitseva verkosto. Verkosto käsittää jo olemassa olevan Ystävyyden luonnonsuojelualueen sekä Kalevalapuiston. Suomen ja Venäjän välinen luonnonsuojeluyhteistyö käsittää mm. suojelu- ja tutkimusyhteistyötä sekä yhtenäisten hoito- ja käyttöperiaatteiden luomista suojelualueille. Nämä toimenpiteet luovat molemmin puolin rajaa edellytyksiä luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi.

Merkintään liittyviä näkökohtia ja ongelmia:

- Merkintä on Kainuun tahdonilmaus jo olemassa olevan yhteistyön kehittymisestä ja perustuu myös Karjalan tasavallan edustajien kanssa käytyihin keskusteluihin. Karjalan tasavallan tai Venäjän virallinen kanta ja sitoutuminen puuttuu
- Rajan yli tapahtuvan luonto- ja kulttuurimatkailun kehittäminen tarjoaa suuria mahdollisuuksia, mutta maakuntakaavan toteutuminen merkinnän osalta on riippuvainen Venäjän sekä erityisesti valtakuntien välisen rajan rajamuodollisuuksien kehittymisestä

Seuraavat kaavamerkinnot liittyvät Kainuun maakuntakaavassa läheisesti luontomatkailun kehittämiseen:

MATKAILUN VETOVOIMA-ALUE

Matkailun vetovoimamerkinällä **mv** on osoitettu maakunnan matkailu- ja virkistystoiminnan kannalta merkittävimmät aluekokonaisuudet. Niihin sisältyvät matkailukeskusten alueet ja niihin liittyvät virkistys-, suojelu- ja muut alueet, joista on mahdollista kehittää matkailu- ja virkistystoimintaa palveleva laaja kokonaisuus. Kainuun maakuntakaavassa matkailun vetovoima-alueiksi on merkitty Oulujärvi ympäristöineen, Kajaani-Sotkamo Nuasjärven alue Hossan matkailualue sekä Puolangan ja Hyrynsalmen Paljakka-Ukkohallan matkailualueet ympäristöineen. Maakuntakaavassa osoitettuja matkailun vetovoima-alueita täydentävät alueen ulkopuoliset kohteet ja palvelut.

Matkailun vetovoima-alueina osoitetaan matkailu- tai virkistysalueita, joihin kohdistuu maakunnallisesti tai seudullisesti tärkeitä alueidenkäyttöllisiä kehittämistarpeita. Alueen vetovoima rakentuu monipuolisten matkailukeskusten lisäksi vetovoimaiseen luonnon- ja kulttuuriympäristöön. Matkailun kehittämisessä vetovoima-alueilla tulee edistää suojelualueverkoston ja arvokkaiden maisema-alueiden ekologisesti kestävää hyödyntämistä. Metsien käytössä tulee ottaa huomioon matkailuelinkeino matkailukohteiden lähialueilla.

Merkintään liittyviä näkökohtia:

- Merkintä on monipuolisempi kuin luontomatkailun kehittämisalue –merkintä, mutta sisältää myös luontomatkailun kehittämisalueen tai –kohteen kehittämisperiaatteet niillä osa-alueilla, joissa matkailun kehittäminen perustuu luonnon vetovoimaan. Esimerkiksi Rokuan alue tai Oulujärven retkeilyalue.
- Merkintää käytetään niillä alueilla, jotka ovat matkailun kehittämisen kannalta keskeisiä, mutta samalla mahdollisuuksiltaan hyvin monipuolisia

- Merkin­nän tulkintaan saattaa liittyä epävarmuutta siitä, että luontomatkailun kehittäminen suljetaan pois näillä alueilla.

V

VIRKISTYSALUE

Merkin­nällä osoitetaan vähintään seudullisia virkistysalueita ja seudullisesti merkittäviä virkistysalueita ja virkistyskäytön kehittämisalueita taajama-alueiden ulkopuolella. Alueella on voimassa MRL:n 33 §:n mukainen rakentamisrajoitus.

Kainuun maakuntakaavassa on annettu virkistysalueita koskeva suunnittelumääräys:

Alueen maankäyttöä suunniteltaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota alueen virkistyskäytön kehittämiseen sekä luonnon ja ympäristöarvojen säilymiseen. Rakennuslupahakemuksesta tulee pyytää MRL 133 §:n mukaisesti alueellisen ympäristökeskuksen lausunto.

ja rakentamismääräys:

Alueelle saa rakentaa yleistä virkistyskäyttöä varten tarkoitettuja rakennuksia. Valtion retkeilyalueille sallitaan niiden yleisen virkistystoiminnan kannalta tarpeellinen rakentaminen.

Merkin­nään liittyviä näkökohtia:

- Liittyy läheisesti luontomatkailun kehittämiseen.
- Voi olla päällekkäismerkintä kehittämisperiaatemerkinnän kanssa.
- Edellytyksiä ja tavoitteita suurempiin kävijämääriin kuin suojelualueille sijoittuvilla luontomatkailualueilla.
- Tärkeitä myös paikallisten asukkaiden ja elämystuotannon kannalta.

MU

MAA- JA METSÄTALOUSVALTAINEN ALUE, JOLLA ON ERITYISTÄ ULKOILUN OHJAAMISTARVETTA

Merkin­nällä **MU** osoitetaan sellaisia alueita, jotka on tarkoitettu pääasiassa maa- ja metsätalouden harjoittamiseen, joille suuntautuu ulkoilupainetta ja joille on tarkoitus sijoittaa ulkoilun ohjaamistarpeen vuoksi polkuja tai ulkoilureittejä levähdys- ja muine tukialueineen.

Kainuun maakuntakaavassa on annettu MU-alueita koskeva suunnittelumääräys:

Alueidenkäytön suunnittelussa on maa- ja metsätalousmaan säilyttämisen lisäksi kiinnitettävä huomiota ulkoilukäyttöön tarkoitettavien ulkoilupolkujen ja -reittien järjestelymahdollisuuksiin. Alueen toteuttaminen ei saa vaarantaa siihen rajoittuvan Natura-alueen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja.

Kainuun maakuntakaavassa osoitetaan MU-merkin­nällä matkailukeskusten, virkistysalueiden ja matkailullisesti tärkeiden suojelualueiden ympäristössä olevia pääasiassa maa- ja metsätaloukskäyttöön tarkoitettuja alueita, joiden maa- ja metsätaloukskäytössä on tarpeen huomioida virkistys- ja matkailukäytön tarpeita. MU-alueiden tarkoituksena on täydentää tärkeillä matkailu- ja virkistysalueilla sijaitsevien ulkoilualueiden verkostoa ja turvata ulkoilureittien kehittäminen näillä alueilla. Yksityiskohtaisemmassa kaavoituk-

nessa voidaan maakuntakaavassa osoitettujen MU-alueiden lisäksi osoittaa muita paikallista merkitystä omaavia MU-aluevarauksia.

Merkintään liittyviä näkökohtia:

- Merkinällä osoitetaan matkailukeskuksiin välittömästi liittyviä ulkoilureitti- ja laatu ympäristöjä, joiden maisemalliset arvot halutaan turvata.
- Metsätaloutta edustavat tahot ovat suhtautuneet kaavamerkintään kriittisesti, mutta tarkasti määriteltyihin kohteisiin liittyvänä kaavamerkinnästä ei ole aiheutunut ongelmia kaavoitusprosessin aikana.

VIRKISTYS- JA MATKAILUKOHDE

Virkistys- ja matkailukohteina esitetään vähintään seudullista merkitystä omaavia matkailukohteita, joiden toimintaan liittyy olennaisena osana kohdealueen ja sen lähiympäristön virkistyskäyttö sekä alueen matkailullinen kehittäminen. Kainuun maakuntakaavassa virkistys- ja matkailukohteiksi on osoitettu Vaalan Teeriniemi, Martinlahti ja Ruununtörmä, Suomussalmen Hossan retkeilyalueen palvelukeskusalue, Hossan kylän matkailukeskusalue, Kaunisniemen alue, Raatteen tien alue ja Kuivajärvi, Paltamon Metelinmäki ja Kivesvaara, Ristijärven Saukkovaara, Kajaanin Toukansaari, Kuhmon Kalevalakylä ja Sininen polku sekä Vuolijoen lintuvesiallas.

Merkintään liittyviä näkökohtia:

- Merkinällä osoitetaan erityisiä kehittämiskohteita. Se voi olla päällekkäismerkintä kehittämisperiaatemerkin kanssa (vrt. Oulujärven alue)
- Lähes kaikkiin virkistys- ja matkailukohteisiin liittyy myös mahdollisuuksia luontomatkailuun ja sen kehittämiseen
- Luontomatkailu ei ole keskeisin kehittämistavoite
- Osalla kohteista on tavoitteita massaturismikohteiksi

ULKOILUREITTI

Merkinällä osoitetaan vähintään ylikunnalliset ja maakunnallisesti merkittävät yleisen liikkuamisen kannalta tärkeät ohjeelliset ulkoilureitit. Reitit voidaan perustaa sopimuksilla tai ulkoilulain mukaisesti.

Maakuntakaavassa osoitetaan yleisen ulkoilun kannalta merkittävimmät ulkoilureittien yhteystarpeet. Maakuntakaavassa osoitettu ulkoilureitistö on ohjeena ulkoilureittejä perustettaessa. Ulkoilulain mukaisesti ulkoilureittisuunnitelman vahvistaa alueellinen ympäristökeskus, minkä jälkeen kunta voi hakea määräyksen ulkoilureittitoimitukseen maanmittaustoimistolta. Ulkoilureittien jatkuvuuden ja ylläpidon kannalta on tärkeää, että reittien perustaminen toteutetaan joko ulkoilulain nojalla tai riittävän pitkiin sopimuksiin perustuen.

Merkintään liittyviä näkökohtia:

- Kainuun maakuntakaavassa ei ole osoitettu melonta-, pyöräily-, mönkijä-, ratsastus- tai koiravaljakkoreittejä, koska niiden merkitys nykymuodossaan on paikallinen.
- Samoja reittejä pyritään hyödyntämään siellä missä se on turvallista ja tarkoituksenmukaista (esim. kesäkäyttö/talvikäyttö).
- Matkailun kehittämisen myötä eri ulkoilumuotoja palvelevien reittien osoittaminen maakuntakaavassa saattaa tulla tarpeelliseksi ja joidenkin reittiosuuksien määrittely yhdistelmäreiteiksi.

- Reittiverkoston pituuden ja kattavuuden suhteen on huomioitava todelliset reittien toteuttamista ja ylläpitoa koskevat resurssit (vrt. maakuntakaavan viranomaisvaikutukset).

□ □ □ □ □ □ □ **MOOTTORIKELKKAILUREITTI**

Merkinnällä osoitetaan vähintään ylikunnalliset ja maakunnallisesti merkittävät yleisen liikkumisen kannalta tärkeät ohjeelliset moottorikelkkailureitit. Moottorikelkkailureitit voidaan perustaa sopimuksilla tai maastoliikennelaissa säädetyllä tavalla.

Maakuntakaavassa osoitetaan maakunnan merkittävimmät moottorikelkkailun yhteys-tarpeet. Maakuntakaavassa osoitettu moottorikelkkailureitistö on ohjeena moottorikelkkailureittejä perustettaessa. Moottorikelkkailureitin perustaminen edellyttää reittisuunnitelmaa, jonka hyväksymisestä päättää kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Moottorikelkkailureitti perustetaan lainvoimaisen reittisuunnitelman perusteella joko reittitoimituksessa tai maanomistajan ja reitin pitäjän välisellä kirjallisella sopimuksella.

Merkintään liittyviä näkökohtia:

- Ohjeelliset moottorikelkkailureitit perustuvat pääosin jo rakennettuun runkoreitistöön.
- Reitit on maakuntakaavassa pääosin linjattu pois suojelualueilta, Natura-alueilta sekä merkittävimmiltä ns. hiljaisilta alueilta.
- Moottorikelkkailureittien osoittaminen maakuntakaavassa herättää joissakin maanomistajissa pelkoa ja levottomuutta.
- Maakuntakaavan mittakaavasta johtuva ohjeellinen reitin sijaintitarkkuus aiheuttaa epäselvyyttä.

5.6. Luontomatkailuun liittyviä alueidenkäytön ohjauksen kehittämistarpeita

Yhteissuunnittelu ja luonnonarvokauppa (kts. myös kpl 4.2)

Luontomatkailukohteita ympäröivien alueiden metsätaloustoimenpiteiden ohjaamisessa on usein ongelmana maanomistuksen pirstoutuneisuus sekä metsänhoidon rajoituksista aiheutuvien menetysten korvausjärjestelmän puuttuminen. Esimerkiksi MU-kaavamerkinnän avulla voidaan ohjata matkailukohteita tai reittejä ympäröivien alueiden metsätaloustoimenpiteitä matkailua huomioivaan suuntaan. Maanomistajat yleensä vastustavat merkinnän käyttöä. Merkintään liittyvä kaavamääräys on käytännössä ollut niin yleisluontoinen, että sen tulkinta on aiheuttanut epävarmuutta ja tapahtunut maanomistuksesta riippuen eri tavoilla. Erilaisiin metsänhoitotoimenpiteisiin johtavien tulkin-taepäselvyyksien poistamiseksi matkailuympäristöjen metsien käsittelyssä tulisi pyrkiä yhteiseen suunnittelukäytäntöön ja yhteneviin suunnitelmiin. Metsätaloustoimenpiteiden yhteissuunnittelua edellyttävien alueiden määrittely ja rajaaminen on mahdollista toteuttaa alueidenkäytön ohjauksen keinoin. Yhteissuunnitteluun velvoittamisesta tai metsätalouden toiminnan rajoittamisesta aiheutuvia kustannuksia korvaamaan olisi luotava korvausjärjestelmä.

Eräs mahdollisuus yllä mainitun yhteissuunnittelun soveltamiseksi ja siihen liittyvän korvausjärjestelmän kehittämiseksi on ns. luonnonarvokauppajärjestelmä. Tällöin metsänomistaja voisi määrääjäksi tehdä rajoitettua metsänkäyttöä koskevan sopimuksen ja saada korvausta aiheutuneista tulonmenetyksistä. Yhteissuunnittelumenettelyä ja luonnonarvokauppaa voidaan toteuttaa myös toisistaan riippumatta.

Monikäyttöreitit

Maakuntakaavoituksessa osoitetaan yleisimmin ulkoilun ja moottorikelkkailun tarpeisiin runkoreitistöjä. Matkailun kehittymisen myötä tulevaisuudessa tulee paineita osoittaa eri ulkoilumuodoille soveltuvia reittejä. Erityisesti on tarvetta kehittää suunnittelu- ja toteuttamishojeita ns. monikäyttöreiteille, joita eri ulkoilumuodot pystyvät hyödyntämään.

5.7. Luontomatkailun kehittämisalueet Kainuun maakuntakaavassa

Maakuntakaavaa valmisteltaessa määriteltiin yhdessä Metsähallituksen kanssa kuusi aluekokonaisuutta luontomatkailun kehittämisalueiksi: Hossa-Kylmäluoma-Näränkä, Oulujärvi-Rokua, Ukkohalla-Paljakka-Siikavaara, Vuokatti-Hiidenportti, Ystävyyspuisto ja Kalevalapuisto. Maakuntakaavassa alueet on osoitettu siten, että maakunnan itäosassa kolme aluekokonaisuutta on yhdistetty yhdeksi itärajan aluekokonaisuudeksi ja Oulujärven alue on osoitettu matkailun vetovoima-alue –merkinnällä. Lisäksi osoitettiin luontomatkailun kehittämiskohteita (kuva 11).

Kuva 11. Kainuun maakuntakaavassa osoitetut luontomatkailualueet ja -kohteet

Seuraavassa on tarkasteltu luontomatkailun kohdealueita tarkemmin. Kyseiset alueet on valittu kehittämisalueiksi sen vuoksi, että niiden virkistys- ja luontomatkailukäyttöä on tarkoituksenmukaista suunnitella ja toteuttaa kokonaisuutena. Suunnittelussa on otettu

laajemmin huomioon se, että ne ovat soveltuvia luontomatkailun kehittämiseen. Alueilla on myös tarvetta muun muassa luonnon monikäytön ja luonnonsuojelun yhteensovittamiseen. Alueilla on lisäksi jo ennestään matkailua palvelevia rakenteita.

Suomussalmen pohjoisosissa sijaitseva Hossa, Taivalkoskelle asti ulottuva Kylmäluoma ja Kuusamoon ulottuva Näränkä on luokiteltu yhdeksi aluekokonaisuudeksi. Hossa ja Kylmäluoma ovat valtion retkeilyalueita, jotka on tarkoitettu monipuoliseen retkeilyyn ja muuhun luonnon virkistyskäyttöön. Alueilla on muun muassa hyvät patikointi-, hiihto-, kalastus- ja melontamahdollisuudet, kuten muillakin seuraavaksi esiteltävillä retkeilyalueilla. Hossassa sijaitsee lisäksi Metsähallituksen luontokeskus. Hossassa ja Kylmäluomassa on matkailua varten palvelutoimintaa. Näränkä on luokiteltu suojelualueeksi, jossa suojelu painottuu erityisesti alueen luonnonmetsiin. Närängässä on mahdollisuus esimerkiksi patikointiin (Metsähallitus 2006a).

Oulujärvi ja Rokua on osoitettu toiseksi aluekokonaisuudeksi. Oulujärven vetovoima perustuu muun muassa kauniiseen järvimaisemaan ja monipuolisiin virkistysmahdollisuuksiin. Oulujärven retkeilyalue sijaitsee Vaalan kunnassa, mutta koko Oulujärven alue voidaan nähdä yhtenäisenä, useamman kunnan alueelle sijoittuvana matkailualueena. Matkailijoille suunnattua palveluvarustusta edustaa esimerkiksi Manamansalon leirintäalue (Metsähallitus 2006a; Oulujärvi 2005). Rokuan kansallispuisto sijaitsee Vaalan kunnan ja Pohjois-Pohjanmaan puolella sijaitsevan Utajärven kunnan alueella. Siellä voi tutustua muun muassa jääkauden jälkiin luonnossa. Rokualla on lisäksi runsaasti retkeilyreittejä ja monipuoliset palvelut.

Ukkohallan-Paljakan-Siikavaaran aluekokonaisuus sijoittuu kahden kunnan alueelle. Ukkohalla sijaitsee Hyrynsalmella, kun taas Paljakka ja Siikavaara sijoittuvat Puolangan kuntaan. Ukkohallan ja Paljakan alueilla on laskettelurinteiden ohella mahdollisuus muuhunkin ulkoiluun. Alueilta löytyy myös palveluvarustusta. Siikavaara sijaitsee UKK-reitin varrella (Puolanka 2006). Vuokatti-Hiidenportti -aluekokonaisuus koostuu Sotkan kunnassa sijaitsevasta Vuokatin merkittävästä matkailualueesta ja Hiidenportin kansallispuistosta. Vuokatti on suurin Kainuun alueella sijaitsevista luontomatkailukohteista. Siellä sijaitsee muun muassa laskettelukeskus ja hiihtoputki. Lisäksi alueella sijaitseva Holiday Club Katinkulta tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet harrastaa sisä- ja ulkolajeja.

Ystävyyden puisto on yhteisnimitys viidelle Suomussalmen kunnassa ja Kuhmon kaupungissa sijaitsevalle luonnonsuojelualueelle. Ystävyyden puisto on perustettu muun muassa edistämään Suomen ja Venäjän luonnonsuojeluyhteistyötä (Metsähallitus 2002). Kalevalapuisto tukee Kostamuksen kaupungin alueelle jo perustettua Kalevalan kansallispuistoa. Suomen puolelle sijoittuva Kalevalapuisto koostuu säilyneistä vanhojen metsien alueista ja Suomen vanhojen vienalaiskylien ympäristöstä. Puistoon suunnitellut alueet kuuluvat jo Natura-verkostoon (Ympäristöministeriö 2006).

Kuva 12. Näkymä Korvanvaaralta Nuasjärvelle. Taustalla näkyvät Vuokatin vaarat.

5.8. Hiljaiset alueet luontomatkailualueiden tukena

Kainuun maakuntakaavan tavoitteena on edistää luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua, jolloin hiljaisten alueiden merkitys korostuu. Tästä syystä hiljaisten alueiden kartoituksessa päädyttiin tukemaan tavoitetta etsimällä merkittäviä hiljaisia alueita maakuntakaavassa osoitettavilta luontomatkailun kehittämisalueilta ja -kohteilta.

Valtioneuvoston 13.2.2003 tekemän, luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailun kehittämistä koskevan periaatepäätöksen mukaan maakuntien liittojen toivotaan selvittävän luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kannalta merkittävimmät hiljaiset luontoalueet ja niiden hiljaisina säilyttämisen mahdollisuudet.

Kainuussa hiljaisten alueiden selvitys tehtiin maakuntakaavoituksen yhteydessä. Hiljaisten alueiden kartoittaminen perustui Satakuntaliitossa tehdyn pilottiselvityksen perusteisiin ja Kainuun liitossa / Kainuun maakunta -kuntayhtymässä omana työnä laadittuun, paikkatietopohjaiseen selvitykseen. Maakuntakaavaluonnoksessa hiljaisia alueita osoitettiin yhteensä 28 kpl. Näiden kokonaispinta-ala oli 3722 km².

Kainuun maakuntakaavaluonnoksessa annettiin hiljaisia alueita koskeva suunnittelumääräys:

Alueen suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota alueen säilymiseen hiljaisena siten, että luonnon äänistä ja hiljaisuudesta nauttiminen on mahdollista.

Maakuntakaavamerkinnän ja suunnittelumääräyksen vaikutukset kohdistuvat yksityiskohtaisempaan kaavoitukseen ja muuhun viranomaisen harjoittamaan alueidenkäyttöä koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Maakuntakaavassa ei aseteta hiljaisuuteen perustuen rajoituksia esimerkiksi metsien hoidolle tai käytölle. Vaikutukset eivät kohdistu suoraan yksityisiin maanomistajiin tai muihin tahoihin. Hiljaiset alueet ovat olleet taustalla suunniteltaessa muun muassa moottorikelkkareittien sijaintia.

Maakuntakaavaluonnoksesta annetuissa lausunnoissa hiljaiset alueet nähtiin osin tärkeänä mm. maakunnan matkailun kehittymisen kannalta, mutta osa lausunnon antajista näki ristiriidan hiljaisten alueiden ja metsätalouden harjoittamisen välillä, ts. hiljaiset alueet nähtiin uhkana metsätalouselinkeinolle. Kajaanin UPM:n tehtaan turvaamiseksi Kainuun metsäteollisuus on viestittänyt, että raaka-ainehuoltoon vaikuttavia epävarmuuksia lisääviä negatiivisia signaaleja ja rajoituksia ei tulisi osoittaa maakuntakaavassa.

Hiljaiset alueet poistettiin maakuntakaavaprosessin edettyä kaavaehdotusvaiheeseen maakuntahallituksen päätöksellä. Maakuntahallitus totesi päätöksessään, että *"maakuntakaavassa osoitettavat hiljaisten alueiden varaukset aiheuttavat epävarmuutta Kainuun metsätalouden ja -teollisuuden tulevaisuudelle. Hiljaisiin alueisiin liittyvät oikeusvaikutukset saattavat aiheuttaa tulevaisuudessa tulkintaepäselvyyksiä. Maakuntakaavatyön yhteydessä kartoitettujen hiljaisten alueiden säilymiselle ei ole näköpiirissä sellaisia maankäytöllisiä uhkia, jotka edellyttäisivät hiljaisten alueiden osoittamista maakuntakaavassa."* Tästä voidaankin tulkita, että hiljaiset alueet aiheuttavat vielä paljon pelkoja niin päättäjien, maaomistajien kuin teollisuudenkin keskuudessa. Tämä johtuu pitkälti oikeusvaikutusten aiheuttamista epävarmuuden tunteista sekä siitä pelosta, että hiljaisista alueista tulee uusia suojelualueita. Pelkoja voitaisiin kuitenkin ehkäistä tarkentamalla oikeusvaikutuksia ja kehittämällä valtakunnan tason linjauksia hiljaisten alueiden tulkinnasta. Joka tapauksessa keskustelu hiljaisten alueiden merkityksistä jatkunee, sillä niiden tärkeyttä esimerkiksi luontomatkailulle ei tule unohtaa.

6. YHTEENVETO JA SUOSITUKSET

Luontomatkailun merkityksen on odotettu kasvavan tulevaisuudessa ja etenkin syrjäisillä alueilla luontomatkailu on nähty tärkeäksi tekijäksi pysyttäessä aluekehityksessä mukana. Myös Kainuussa luontomatkailu on otettu yhdeksi maakunnan kehittämisen lähtökohdista ja siltä odotetaan paljon tulevaisuudessa. Luontomatkailun merkitystä on painotettu sekä maakuntasuunnitelmassa että –ohjelmassa. Se on huomioitu lisäksi maakuntakaavaprosessissa, sillä valmisteilla olevassa maakuntakaavassa on osoitettu monia luontomatkailukäyttöön tarkoitettuja alueita ja kohteita.

Luontomatkailua koskevien kehittämisperiaattemerkintöjen osoittaminen maakuntakaavassa tukee luontomatkailun kehittämismahdollisuuksia. Maakuntakaavassa on osoitettu sellaisia aluekokonaisuuksia, joille luontomatkailua tulisi ennen kaikkea ohjata. Luontomatkailua on pyritty ohjaamaan suojelualueille, kuten kansallispuistoihin ja Natura-alueille, sillä niillä on hyvät mahdollisuudet kehittyä vetovoimaisiksi luontomatkailukohteiksi mm. valmiiden reitistöjen ja hienojen maisemien vuoksi. Suunnittelussa on otettu huomioon, että luontomatkailun kehittämisalueiksi osoitetuilla alueilla on todellisia mahdollisuuksia kehittää ja kasvattaa luontoon perustuvaa matkailutarjontaa ja matkailijamääriä. Kyseisillä alueilla on usein myös ennestään palvelutoimintaa, joten kehityksen ohjaaminen näille alueille tukee olemassa olevan palvelurakenteen hyödyntämistä.

Luonnonsuojelualueet, erityisesti kansallispuistot, tarjoavat mahdollisuuksia luonnossa liikkumiseen, retkeilyyn, nähtävyyksien katseluun, luonnon tarkkailuun ja luontoelämyksiin. Vetovoimaisimmilla luonnonsuojelualueilla on jo nyt tärkeä merkitys luontomatkailukohteina. Luontomatkailun on luonnonsuojelualueilla tapahduttava kuitenkin suojelun määrittelemissä rajoissa. Metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla saa yleensä liikkua vapaasti suomalaisin jokamiehenoikeuksin. Osalla luonnonsuojelualueista on kuitenkin rajoituksia, jotka perustuvat esimerkiksi luonnonsuojelulakiin (Metsähallitus 2005b). Suunniteltaessa onkin aina huomioitava, ettei matkailua ohjata kaikkein herkimmille suojelualueille.

Kun luontomatkailua ohjataan tietyille alueille, tulisi pystyä jakamaan käsite häiriötä tuottamattomaan luontomatkailuun ja melua tai muuta häiriötä aiheuttavaan luontomatkailuun (vrt. moottorikelkkailu). Luontomatkailua on kehitettävä suojelualueilla ennen kaikkea luonnon ehdoilla ja luonnon asettamat rajat huomioiden. Luontomatkailun suunnittelussa on huomioitava kestävän matkailun näkökulma niin, että luontoa ei kulu-teta liikaa. Luontomatkailuyrittäjien on lisäksi sitouduttava noudattamaan kestävän matkailun periaatteita. Nämä tekijät huomioiden luontomatkailun ja suojelutavoitteiden yhteensovittamiselle on hyvät mahdollisuudet. Suojelualueella kysymykseen tulevia matkailupalvelumuotoja ovat mm. ohjatut ja opastetut retket patikoiden, hiihtäen, veneellä, porolla tai koiravaljakolla, reittiveneliikenne, kahvila-, muonitus- ja kioskitoiminta opastuspaikkojen yhteydessä sekä ohjelmallisten tilaisuuksien järjestäminen maastossa tai suojelualueen vuokratämpissä (Metsähallitus 2004c).

Maakuntakaavan avulla voidaan paitsi osoittaa luontomatkailun kehittämisalueita ja –kohteita kartalla, myös kannustaa yhteistyöhön eri osapuolten välillä. Esimerkiksi luontomatkailun yhteystarve –merkinnällä pyritään osoittamaan, että yhteistyötä luontomatkailun kehittämiseksi Suomen ja Venäjän välillä on tarpeen kehittää. Luontomatkailun kehittämisalueiden ollessa laajoja yhteistyötä tarvitaan myös kuntien välillä. Maakunnan tahtotila luontomatkailun kehittämiseksi konkretisoituu maakuntakaavan kautta, sillä kehittämisalueiden esittäminen kaavakartalla auttaa asian hahmottamista ja ohjaa yksityiskohtaisempaa maankäytön suunnittelua.

Luontomatkailun kehittämisalueiden osoittaminen maakuntakaavassa saattaa sinänsä vähentää mahdollisia tulevia ristiriitatilanteita. Maakuntakaavoituksen avulla voidaan

tulevaisuudessa pyrkiä ratkaisemaan ristiriitatilanteita, joita muodostuu esimerkiksi luontomatkailuyrittäjien ja metsätalouden harjoittajien välillä. Maakuntakaavassa voitaisiin osoittaa mm. alueita, joilla on tarvetta yhteissuunnitteluun tai joiden osalta on tarve rajoittaa metsätaloustäyttöä. Sitä ennen on kuitenkin ratkaistava velvoitteista ja rajoituksista aiheutuvat korvauskysymykset ja luotava rahoitusmalli, jolla maanomistajalle aiheutuvat menetykset voidaan korvata.

Luontomatkailun rooli yhtenä maakunnan kehittämisen painopisteistä on siis vahvistunut, mutta kehittämistyölle oman haasteensa tuo luontomatkailun käsitteen epäselvyys ja monitulkintaisuus. Esimerkiksi VILMAT-ohjelmassa käytetty määritelmä, joka on myös tämän työn pohjana, on hyvin laaja ja voi aiheuttaa tulkintavaikeuksia siitä, mitä luontomatkailulla todella tarkoitetaan. Ongelmana käsitteen laajuus voidaan nähdä muun muassa tilastoinnin näkökulmasta, sillä on vaikea rajata, mitkä kaikki palvelut ja toiminnot kuuluvat luontomatkailuun. Tämän johdosta esimerkiksi kehittämisresurssien kohdistaminen eri toimijoille voi olla vaikeaa. Luontomatkailun käsitettä tulisi tarkentaa, sillä tällöin resurssien ohjaaminen olisi helpompaa, jonka ansiosta luontomatkailuun keskittyvillä yrityksillä ja yhteisöillä olisi myös paremmat mahdollisuudet kehittää toimintaansa.

Maakunnissa kaivataankin tarkempaa rajanvetoa sen välille, mikä on luontomatkailua ja mikä muuta luonnon virkistystäyttöä. On myös hyvä muistaa, että käsitteen selkeyttäminen saattaisi parantaa luontomatkailun markkinointimahdollisuuksia, sillä moni matkailija ei osaa nykyisin vielä hahmottaa, mitä kaikkia mahdollisuuksia luontomatkailulla olisi tarjottavana.

Luontomatkailu on laaja käsite, joka voi sisältää ristiriitaisia kehittämistavoitteita. Tarvitaankin suunnitelmallista kehittämistä sekä eri toimintojen ja tavoitteiden yhteensovittamista. Alueiden käytön suunnittelulla voidaan luoda edellytyksiä, edesauttaa resurssien järkevää kohdentamista sekä vähentää matkailun ja metsätalouden välisiä ongelmia. Alueiden käytön suunnittelulla ei kuitenkaan voida ratkaista kaikkia ongelmia. Käytännön ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan yksityiskohtaisempaa suunnittelua sekä erilaisia sopimusmenettelyjä.

Suosituksot kootusti:

1. **Osoitetaan luontomatkailualueet ja/tai -kohteet maakuntakaavassa.** Alueet voivat olla luontoalueita, joilla on jo olemassa olevaa palveluvarustusta, tai joille on suunnitteilla luontomatkailuelinkeinoja tukevia palvelurakenteita. Luontomatkailualueista ja/tai -kohteista sopiminen sekä niiden osoittaminen maakuntakaavassa todennäköisesti vähentää ristiriitatilanteita sekä auttaa kohdentamaan resursseja. Maakuntakaavamääräyksellä voidaan ohjata yksityiskohtaisempaa suunnittelua luontomatkailualueilla.
2. **Kokeillaan yhteissuunnittelumenettelyä luontomatkailun kannalta tärkeillä alueilla.** Yhteissuunnittelulla tarkoitetaan menettelyä, jossa alueen maanomistajat, asukkaat ja elinkeinoharjoittajat yhdessä välittäjä- tai asiantuntijaorganisaation (esim. kunta tai metsäkeskus) kanssa sopivat alueen käytöstä ja hoidosta.
3. **Luodaan korvausjärjestelmä, jolla voidaan korvata maanomistajille rajoitetun käytön aiheuttamia tappioita esim. metsätalouden tulojen osalta.** Myös maakuntakaavassa voidaan tulevaisuudessa tarpeen mukaan osoittaa yhteissuunnittelualueita, mutta sitä ennen on ratkaistava puunkaupasta luopumiseen liittyvät korvauskysymykset.
4. **Sovitetaan yhteen ohjatun luontomatkailun ja jokamieskäytön välisiä ristiriitoja.** Kun luontomatkailuyrittäjä vuokraa Metsähallitukselta alueen esimerkiksi metsästystä, petojen tarkkailua tai koiravaljakkoreittejä varten, tulisi ko. alueen muuta käyttöä pystyä ohjaamaan tai rajoittamaan. Tulisi sopia menettelytavasta, jolla alueen vuokraajan määrittelemä alueen käyttö olisi ensisijaista ja jolla Metsä-

hallituksen vuokraamat maa-alueet rinnastettaisiin yksityisessä maanomistuksessa olevaan maahan.

5. **Kaavaselostukseen voidaan lisätä suositus, että metsänhakkuut tehdään metsälain 6 §:n mukaisesti niillä alueilla, joissa se kaavamerkintöjen tavoitteiden toteutumiseksi on tarpeellista.** Erityisesti luontomatkailu- ja luonnon virkistyskäytön alueilla sekä niiden läheisillä alueilla tulisi mahdollisuuksien mukaan siirtyä nykyisin vallitsevista, puuntuotantoon pohjautuvista hakkuutavoista metsälain 6 §:n mahdollistamiin pehmeämpiin, pienimuotoisiin, monimuotoisuutta, maisemaa ja monikäyttöä edistäviin hakkuutapoihin.

LÄHTEET

Aarnio, J. (2001). Syötteen alueen luontomatkailusuunnitelma. *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja* B:61. 49 s.

Heikkilä, R. (2004). Erikoistuneen luontomatkailun kehittämismahdollisuudet Kainuussa ja Vienan Karjalassa.
<<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=19678&lan=fi>>.

Helle, T. (2000). Uhrataanko luonnonsuojelualueet matkailulle? *Teoksessa* Saarinen, J., S. Jortikka & E. Virtanen (toim.): *Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu*, 17-22. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760.

Kainuun Etu Oy (2004). Kainuun matkailun kansainvälinen markkinointi. Ehdotus. Julkaisematon moniste.

Kainuun maakunta-kuntayhtymä (2005). *Uusiutuva Kainuu. Kainuun maakuntaohjelma 2025*. 66 s.

Kainuun maakunta-kuntayhtymä (2006). *Kainuun maakuntaohjelma 2006-2010*. 106 s.

Kainuun ympäristökeskus & Metsähallitus, Pohjanmaan luontopalvelut (2006). *Kainuun Natura 2000 -verkoston hoidon ja käytön yleissuunnitelma*. 62 s.

Kiviniemi, M. (2003). Maakuntakaavan vaikutus metsätalouteen. *Moniste*, 5 s.

Laaksonen, J. (toim.) (2005). *Kainuun luontokohdeopas*. Kainuun luonnonsuojelupiiri ry. 272 s.

Laki kestävän metsätalouden rahoituksesta (12.12.1996/1094)

Luonnonsuojelulaki (20.12.1996/1096)

Maankäyttö- ja rakennuslaki (5.2.1999/132)

Metsähallitus (2002). Ystävyyden puisto.
<<http://194.89.0.87/luo/lsa/ystpuisto/alku.htm>>.

Metsähallitus (2003). Muistio käsitteistä ja niiden soveltamisesta. Julkaisematon muistio.

Metsähallitus (2004a). Alueiden yleisökäytön tavoitetila 2010. Yleinen osa. Julkaisematon moniste. Metsähallitus, luonnonsuojelu. 12 s.

Metsähallitus (2004b). Kainuun alueen luonnonvarasuunnitelma, kausi 2002-2011. *Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja* 50/2004. 85 s.

Metsähallitus (2004c). Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. *Metsähallitus, luonnonsuojelu* B 63. 46 s.

Metsähallitus (2005a). Kestävän luontomatkailun periaatteet luonnonsuojelualueilla.
<<http://www.metsahallitus.fi/page.asp?Section=2026>>.

Metsähallitus (2005b). Suojelualueiden virkistyskäyttöä luontoarvoja vaarantamatta.
<<http://www.metsahallitus.fi/page.asp?Section=2016>>.

Metsähallitus (2006a). <www.luontoon.fi>.

Metsähallitus (2006b). Sähköposti Kerttu Härkösellä 14.6.2006, Is-alueiden kävijämääriä.

Metsälaki (12.12.1996/1093)

Oulujärvi (2005). Oulujärvi – Kainuun meri. <www.oulujarvi.fi>.

Puolanka (2006). Nähtävyydet. <<http://www.puolanka.fi/matkailu/nahtavyydet.htm>>.

Saarinen, J., S. Jortikka & E. Virtanen (2000). Luonnonsuojelualueet ja matkailu. *Teoksessa* Saarinen, J., S. Jortikka & E. Virtanen (toim.): *Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu*, 5-12. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760.

Saarinen, J. (2003). Luontomatkailun tutkimustarpeet Suomessa. Metsäpäivät 2003, Helsinki. <<http://www.smy.fi/metsapaivat2003/Metsapaivat2003-JS.html>>.

Saarinen, J. (2005). Luontomatkailun kehittäminen ja tutkimus Suomessa. <<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwp020-14.pdf>>.

Selvitysraportti metsälain 6 §:n mukaisesta hakkuusta erityiskohteilla (2003). Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Helsinki.

Syrjänen, K., Horne, P., Koskela, T. & Kumela, H. (2006). METSON seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman seurannan ja arvioinnin lopuraportti. Luonnos 3.11.2006. Moniste. 319 s.+ liitteet.

Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. CAB International, Oxon, 371 s.

Tilastokeskus (2006). Majoitusliikkeiden yöpymisvuorokaudet alueittain ja kunnittain. <[http://www.mek.fi/web/stats/publish.nsf/\(PublishedSheets2\)/B9438BDB4726FC3FC2256E5800409C98?openDocument&sheetList=Majoitustilastot](http://www.mek.fi/web/stats/publish.nsf/(PublishedSheets2)/B9438BDB4726FC3FC2256E5800409C98?openDocument&sheetList=Majoitustilastot)>.

Ympäristöhallinto 2004a. Suojeluohjelmat ja -alueet. <<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=471&lan=fi>>.

Ympäristöhallinto 2004b. Natura 2000 -verkosto. <<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=38541&lan=fi>>.

Ympäristöministeriö (2001). Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista. *Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000*, 5. 55 s.

Ympäristöministeriö (2002a). Maakuntakaavan sisältö ja esitystapa. *Maankäyttö- ja rakennuslaki 6*. 118 s.

Ympäristöministeriö (2002b). *Natura 2000 -alueiden hoito ja käyttö*. Suomen ympäristö 597. 88 s.

Ympäristöministeriö (2002c). *Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi*. Suomen ympäristö 535. 48 s.

Ympäristöministeriö (2003a). Jokamiehen oikeudet. Moniste, 24 s.

Ympäristöministeriö (2003b). Maakuntakaavamerkinnot ja -määräykset. *Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000*, 10. 100 s.

Ympäristöministeriö (2006). Kalevalan kansallispuiston perustaminen hyväksytty Karjalassa.
<<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=64708&lan=fi>>.

LIITE 1. LUONTOMATKAILUA KOSKEVAT KAAVAMERKINNÄT JA –MÄÄRÄYKSET MAAKUNTAKAAVOISSA (TILANNE 06-07/2006)

Maakunnan liitto	Maakuntakaavan nimi	Maakuntakaavan tilanne	Merkintä	Kuvaus	Suunnittelumääräys/kehittämissuositus	Kommentti
Lapin liitto	Rovaniemen maakuntakaava	vahvistettu				+
			Matkailupalvelujen alue (RM)	Merkinnällä osoitetaan matkailu- ja lomakeskuksille, merkittävälle leirintäalueille, lomahotelleille, matkailuun liittyville lomakylille ja muille vastaaville toiminnolle alueita niihin kuuluvine virkistysalueineen.		Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Virkistys- ja matkailukohde			Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Lisäksi mm. ulkoilureitti, virkistysalue ja moottorikelkkailureitti			
Itä-Uudenmaan liitto	Itä-Uudenmaan maakuntakaava	vahvistettu				+
			Matkailupalvelujen alue (RM)			Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Retkeily- ja ulkoilualue (VR)			Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Lisäksi mm. ulkoilureitti, virkistysalue			
Uudenmaan liitto	Läntisen Uudenmaan maakuntakaava	vahvistettu				+
			Retkeily- ja ulkoilualue			Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Ulkoi- ja virkistyskohde			Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Lisäksi mm. ulkoilureitti, lähivirkistysalue			
Varsinais-Suomen liitto	E18 – maakuntakaava	vahvistettu				-
			Ei (luonto)matkailua koskevia merkintöjä			Kaavassa ei luontomatkailua tukevia merkintöjä.

Pohjois-Savon liitto	Ylä-Savon maakuntakaava	vahvistettu	Matkailupalvelujen alue (RM)	Tarkoitettu matkailu- ja lomakeskuksille, merkittäville leirintäalueille, lomahotelleille, matkailuun liittyville lomakylille ja muille vastaaville toiminnoille.	Alueelle saa rakentaa vain matkailuun sekä siihen liittyvän virkistys- ja liikenteen edellyttämää rakentamista. Alueelle tulisi laatia yksityiskohtainen käyttösuunnitelman. (Suositus)	+ +
			Matkailupalvelujen kohde		Alueella tapahtuva rakentaminen ja muu toiminta tulisi sopeuttaa alueen käyttövoittoon. Alueelle tulisi laatia toteuttavien yhteisöjen ja maanomistajien yhteistyönä käyttösuunnitelma, jossa tarkastellaan matkailuun liittyviä toimintoja, metsähoitoa ja rantojen ja vesistöjen käyttöä. (Suositus)	Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Erämatkailualue, ohjeellinen raja		Alueella tapahtuva rakentaminen ja muu toiminta tulisi sopeuttaa alueen käyttövoittoon. Alueelle tulisi laatia toteuttavien yhteisöjen ja maanomistajien yhteistyönä käyttösuunnitelma, jossa tarkastellaan matkailuun liittyviä toimintoja, metsähoitoa ja rantojen ja vesistöjen käyttöä. (Suositus)	Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Retkeily- ja ulkoilualue (VR)	Tarkoitettu pääasiassa tehokasta retkeilytoimintaa varten.	Alueen käyttöä suunniteltaessa on osoitettava ulkoilu- ja rakentamisaalueet sekä annettava ohjeet yksityiskohtaisesta maankäytöstä ja maisemanhoidosta.	Merkintä ja suunnitelmääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Virkistyskalastusalue (RMk)		Alueen muussa maankäytössä tulee ottaa huomioon kalastusintressi. (Suositus)	Merkintä ja kehittämissuositus edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Lisäksi mm. ulkoilureitti, lähivirkistysalue, venereitti			
Keski-Pohjanmaan liitto	Keski-Pohjanmaan maakuntakaava	vahvistettu	Virkistys-/matkailukohde			+
			Lisäksi mm. virkistysalue, ulkoilureitti			Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
Varsinais-Suomen liitto	Turun kaupunkiseudun maakuntakaava	vahvistettu				+
			Retkeily- ja matkailutoimintojen alue (R)	Valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai seudullisesti merkittävät retkeilyn ja matkailun alueet.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Lisäksi mm. ulkoilureitti, virkistysalue, veneilyreitti			

Lapin liitto	Itä-Lapin maakun- takaava	vahvistettu				+
			Matkailun vetovoima-alue, matkailun ja virkistystyksen kehittämisen kohdealue (mv)	Merkinnällä osoitetaan matkailun ja virkistystyksen kehittämisen alueidenkäyttöisiä periaatteita.	Aluetta tulee kehittää matkailukeskusten, maa-seutumatkailun, palvelujen ja reitistöjen yhteistoiminnallisena kokonaisuutena.	Merkintä ja suunnitelmääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Matkailupalveluiden alue (RM)	Merkinnällä osoitetaan seudullisesti merkittäviä matkailupalveluiden alueita, kuten matkailu- ja lomakeskuksia, lomakyliä, lomahotelleja, leirintäalueita tai muita vastaavia matkailua palvelevia toimintoja.		Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Lisäksi mm. virkistysalue, moottorikelkkailureitti, ulkoilureitti			
Pohjois-Pohjanmaan liitto	Pohjois-Pohjanmaan maa-kuntakaava	vahvistettu				++
			Matkailun vetovoima-alue/matkailun ja virkistystyksen kehittämisen kohdealue (mv)	Merkinnällä osoitetaan ympäristöarvojen, matkailun ja virkistystyksen kannalta valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä aluekokonaisuuksia.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Matkailupalvelujen alue (RM)	Merkinnällä osoitetaan valtakunnallisesti merkittävien matkailukeskusten ydinalueita, joihin sisältyy hotelli- ym. palveluja.		Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Loma- ja matkailualue (R)	Merkinnällä osoitetaan pääasiassa lomaa-asumiselle ja matkailua palveleville toimintoille rakentamisalueita niihin kuuluvine liikenne-, virkistys- yms. alueineen.	Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota alueen tarkoituksenmukaisimpaan käyttöön loma-asunto- ja matkaluotoimintojen kannalta, toimintojen mitoitukseen sekä aluevarausten yhteensovittamiseen.	Merkintä ja suunnitelmääräys tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Virkistys- ja matkailukohde	Merkinnällä osoitetaan vähintään seudullisia virkistys- ja matkailukohteita sekä muita seudullisesti merkittäviä virkistyskäytön kehittämishankkeita.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Luonnon monikäyttöalue	Merkinnällä osoitetaan virkistyskäytön kannalta kehitettäviä, arvokkaita luontokohteita sisältäviä aluekokonaisuuksia.	Alueen maankäyttöä suunniteltaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota luontoalueiden virkistyskäyttömahdollisuuksien edistämiseen, niiden välisten reitistöjen muodostamiseen sekä maisema- ja ympäristöarvojen säilymiseen.	Merkintä ja suunnitelmääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Tärkeä vaellusreitti	Merkinnällä osoitetaan ylimatekunnallisia ja kansainvälisiä vaellusreittejä.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.

				Maaseudun kehittämisen kohdealue	Merkinnällä osoitetaan ylikunnallisia maaseutuasutuksen alueita, joilla kehitetään erityisesti maatalouteen ja muihin maaseutuelinkeinoihin, luonnon- ja kulttuurinympäristöön sekä maisemaan tukeutuvaa asu- mista, elinelinkeinoitoimintaa ja virkistys- käyttöä.	Alueita kehitetään jokiluontoon ja –maisemaan perustuvana sekä valtakunnallisesti että maa- kunnallisesti merkittäviin kulttuurinympäristöihin ja –kohteisiin tukeutuvana asumis-, virkistys- ja vapaa-ajan alueena ja luontomatkailuvyöhyk- keenä.	Merkintä ja suunnit- telumääräys edistä- vät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Lisäksi mm. virkis- tysalue, moottori- kelkkailureitti			
Etelä-Pohjanmaan liitto		Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava	vahvistettu	Matkailun vetovoii- ma-alue (mv)			+
						Alueen suunnittelussa tuetaan kuntien, seutu- kuntien ja ylimaaikunnallisten virkistysalueiden ja matkailualueiden muodostamia verkostoja ja niiden kehittämistä kokonaisuuksina. Kehittä- mistoimien tulee liittyä maakunnan matkai- luelinkeinojen maankäyttöliisten edellytysten tukemiseen sekä virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys turvaamiseen.	Merkintä ja suunnit- telumääräys edistä- vät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Virkistys- ja matkai- lukohde		Alue on tarkoitettu virkistystoimintaa ja matkai- lua tukevaksi kohteeksi, jonne voidaan sijoittaa tarkoitusta tukevia rakennuksia ja rakenteita.	Merkintä ja suunnit- telumääräys edistä- vät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Lisäksi mm. ulkoilu- reitti, virkistysalue, moottorikelkkailun runkoreitti			
Lapin liitto		Lapin meri- ja rannikkoalueen tuulivoimamaakun- takaava	vahvistettu				-
				Ei (luon- to)matkailua kos- kevia merkintöjä.			Kaavassa ei luon- tomatkailua tukevia merkintöjä.
Hämeen liitto		Kanta-Hämeen maakuntakaava	vahvistetta- vana				+++
				Luontomatkailun kehittämisen koh- dealue, luontomat- kailupuisto	Merkinnällä osoitetaan luontovirkistykseen ja luontomatkailun kehittämisen kannalta erityisen merkittäviä, vetovoimaisia ja luonnonympäristöltään monipuolisia vyö- hykkeitä, joilla on edellytykset kehittyä monipuolisiksi luontomatkailun ja vapaa- ajan aluekokonaisuuksiksi. Kehittämisen kohdealueilla ei ole maakuntakaavassa metsänhoidollisia rajoituksia.	Kehittämisen kohdealueen käytön suunnittelus- sa tulee kiinnittää erityistä huomiota luontomat- kailun edellytysten turvaamiseen, alueen virkis- tys- ja suojelualueiden hoidon- ja käytön suun- nitteluun, eri toimintojen verkostomaiseen kytkemiseen reitistöön sekä maaseutu- ja mat- kailuelinkeinojen tukemiseen.	Merkintä ja suunnit- telumääräys edistä- vät luontomatkailua ja sen kehittämistä.

			Matkailupalvelujen alue (RM)	Merkintää käytetään osoittamaan seudullisesti merkittäviä matkailupalvelujen alueita, kuten matkailu- ja lomakeskuksia, lomakyläiä, lomahoteleja, leirintäalueita tai muita vastaavia matkailua palvelevia toimintoja.		Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Matkailupalvelujen alue, jolla arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön peruspiirteet säilytetään (RMs)	Merkinnällä osoitetaan rakennettuja matkailualueita, jolla arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön peruspiirteet säilytetään.		Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Matkailupalvelujen kohde (rm)	Merkintää käytetään osoittamaan seudullisesti merkittäviä matkailupalvelujen kohteita, kuten matkailu- ja lomakeskuksia, lomakyläiä, lomahoteleja, leirintäalueita tai muita vastaavia matkailua palvelevia toimintoja.		Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Virkistys- tai matkailukohde, venesatama	Lähipirkistysaluemerkinnällä osoitetaan seudullisesti merkittäviä vapaa-ajan, yhdyskunta- ja taajamarakenteen, luontomatkailun ja viherväylien kannalta tärkeitä alueita.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Retkeilyalue (VR)	Retkeilyaluemerkinnällä osoitetaan maakunnallisesti ja seudullisesti merkittäviä vapaa-ajan, retkeilyn ja luontomatkailun sekä viherväylien kannalta tärkeitä alueita.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Kehitettävä matkailu- ja maisematie, muu yhdystie	Matkailu- ja maisematie –merkinnällä osoitetaan matkailun ja kulttuurihistorian kannalta tärkeitä, merkittävää yhdystieverkkoa täydentäviä, muita yhdystieitä.	<i>Tien kehittämisessä tulisi kiinnittää huomiota tien maisemalliseen sijaintiin, kulttuurihistorialliseen luonteeseen ja tien matkailulliseen kehittämiseen.</i>	Merkintä ja suunnittelumääräys tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Hevosvaellusreitti	Merkinnällä osoitetaan suunniteltuja tai toteutettuja hevosvaellusreittejä.	<i>Reitin sijainti määräytyy toteuttamisen yhteydessä. Hevosvaellusreitin toteutus koskee reitin vaatimaa reittipohjaa.</i>	Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Vesimatkailureitti Melonta- ja vesiretkelyreitti Lisäksi mm. ulkoilu-reitti			Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
Uudenmaan liitto	Uudenmaan maa-kuntaaava	vahvistettavana				-
			Ei varsinaisia (luonto)matkailua koskevia merkintöjä.			Kaavassa ei varsinaisesti luontomatkailua tukevia merkintöjä.
			<i>Mm. virkistysalue, ulkoilu-reitti</i>			

Pirkanmaan liitto	Pirkanmaan maa-kuntakaava	vahvistetta- vana				+++
			Luontomatkailun kehittämisen koh- dealue (lmk)	Informatiivinen merkintä, jolla osoitetaan Helvetinjärven ja Seitsemisen kansallispuis- toja ympäröivä luontomatkailun kehittämi- seen sopiva alue sekä Hämeenkankaan Pirkanmaan puoleinen osa. Alueen tarkem- pi maankäyttö on osoitettu erillisillä alueva- rausmerkinnöillä.	Alueella kehitetään luontomatkailuelinkeinon palveluita. Erityistä huomiota tulee kiinnittää niden elinkeinon ja alueelle kohdistuvien kehittämishankkeiden tukemiseen, jotka toimin- nallaan ylläpitävät alueen ominaislaatua ja edesauttavat luontomatkailun toimintaedellytys- ten syntymistä ja säilymistä alueella. Alueella tulee edistää virkistysreittien toteuttamista ja ylläpitoa. (Kehittämissuositus)	Merkintä ja kehit- tämissuositus edistävät luonto- matkailua ja sen kehittämistä.
			Matkailun kehittä- misen kohdealue (mv)	Merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti ja seudullisesti tärkeät matkailuelinkeinon, ulkoilun ja virkistyskäytön kehittämisalueet.	Alueella kehitetään matkailuelinkeinon palvelui- ta ja yleisen virkistyskes palveluita. Erityistä huomiota kiinnitetään palveluiden verkottumi- seen ja toteuttavien toimenpiteiden sekä kult- tuuri- ja ympäristöarvojen yhteensovittamiseen. (Kehittämissuositus)	Merkintä ja kehit- tämissuositus edistävät luonto- matkailua ja sen kehittämistä.
			Matkailupalvelujen alue (MV)	Merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti merkittäviä matkailu- ja lomakeskusten alueita tai muita vastaavia matkailualueita.		Merkintä tukee osaltaan luonto- matkailun kehittä- mistä.
			Matkailupalvelujen alue, kohdamerkin- tä (RM)	Merkinnällä osoitetaan niitä alueita, joiden osoittamiseen ei maakuntakaavan mitta- kaavan vuoksi ole tarkoituksen mukaista käyttää aluevarausmerkintää.	Alueiden toteuttamisen ja kehittämisen tulee perustua kokonaisvaltaiseen suunnitelmaan, jossa otetaan huomioon toimintojen sopeutum- nen ympäristöön sekä huolehditaan yhdyskun- tateknisen huollon järjestämisestä.	Merkintä ja suunnit- telumääräys tuke- vat osaltaan luon- tomatkailun kehit- tämistä.
			Retkeily- ja ulkoilu- alue (VR)	Merkinnällä osoitetaan pääasiallisesti seudullisesti merkittäviä ja alueeltaan laajoja taajamarakenteen ulkopuolella olevia retkeilyn ja ulkoilun alueita.	Alue varataan yleiseen ulkoilu- ja retkeilykäyt- töön. Alueen suunnittelussa tulee kiinnittää huomiota retkeily- ja ulkoilukäyttöedellytysten ja virkistysalueverkoston turvaamiseen ja kehittä- miseen sekä ympäristön laadun säilymiseen.	Merkintä ja suunnit- telumääräys edistä- vät luontomatkailun kehittämistä.
			Kulttuuri- ja mai- semmatkatkailun kehittämisen koh- dealue (mvk)	Merkinnällä osoitetaan kulttuuri- ja maise- mmatkatkailun kehittämiseen soveltuva Valkeakosken Visavuoren – Rapolanharjun alue.	Alueella kehitetään ja tuetaan kulttuurin sekä matkailuelinkeinon palveluita. Erityistä huomiota kiinnitetään palveluiden verkottumiseen ja toteuttettavien toimenpiteiden sekä maisema-, kulttuuri- ja ympäristöarvojen yhteensovittami- seen. (Kehittämissuositus)	Merkintä ja kehit- tämissuositus tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Melontareitti			Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Lisäksi mm. ulkoilu- reitti, moottorikelk- kailureitin yhteys- tarve, virkistysalue, golfkenttä			

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto	Pohjois-Karjalan maakunta-alue	vahvistettavana	Matkailun ja virkistystyksen vetovoima-alue	Merkinnällä osoitetaan arvokkaan luonnonympäristön, matkailun ja virkistystyksen kannalta valtakunnallisesti ja osin kansainvälisesti merkittäviä kehitettäviä aluekokonaisuuksia.		++	Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Matkailupalvelujen alue (RM)	Merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittävien matkailukeskusten ydinalueita, joihin sijoittuu hotellitason rakentamista ja muita matkailupalveluja.	Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee kiinnittää huomiota matkailullisesti vetovoimaisen keskuksen muodostamiseen sekä ottaa huomioon eri toimintojen ja rakentamisen sopeuttaminen ympäristöön.		Merkintä ja suunnittelumääräys tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Matkailupalvelujen kohde	Merkinnällä osoitetaan vähintään seudullisesti merkittäviä matkailupalvelujen olemassa olevia tai suunniteltuja kohteita sekä kehittämishankkeita.	Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee kiinnittää huomiota matkailullisesti vetovoimaisen keskuksen muodostamiseen sekä ottaa huomioon eri toimintojen ja rakentamisen sopeuttaminen ympäristöön.		Merkintä ja suunnittelumääräys tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Virkistyskohde	Merkinnällä osoitetaan vähintään seudullisesti merkittäviä virkistystyksen ja/tai luontomatkailun kannalta sekä olemassa olevia että kehitettäviä kohteita.	Alueen maankäyttöä suunniteltaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota alueen virkistystyön ja luontomatkailun kehittämiseen sekä ympäristöarvojen säilymiseen. Kohteiden suunnittelussa tulee erityisesti ottaa huomioon alueen liittyminen maakunnalliseen ulkoilureittiverkostoon.		Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
Pohjanmaan liitto	Pohjanmaan maakunta-alue	valmisteltavana	Lisäksi mm. virkistysalue, ulkoilureitti, melontareitti, moottorikelkkailureitti			+++	
			Matkailun vetovoima-alue (mv)	Merkinnällä osoitetaan matkailun kannalta vetovoimaisia alueita.	Matkailuun liittyviä toimintoja suunniteltaessa ja kehitettäessä tulee ottaa huomioon alueen erityisominaisuudet ja hyödyntää niiden vetovoimaisuutta. Virkistysalueista ja -reitistöistä tulee muodostaa yhteistoimintaverkostoja. Matkailua ja virkistystä palveleva rakentaminen tulee sopeuttaa ympäristöön.		Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Virkistys-/matkailukohde	Alue on tarkoitettu virkistys- ja matkailukäyttöön.	Alueita suunniteltaessa tulee erityisesti kulttuurin, maiseman ja ympäristöarvot ottaa huomioon.		Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Matkailun kannalta tärkeä veneväylä	Merkinnällä osoitetaan maakunnan matkailun kannalta tärkeimmät olemassa olevat venereitit			Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Melontaan soveltuva vesistö	Merkinnällä osoitetaan melontaan soveltuvat suojaisat sisäsaaristoalueet ja joet.			Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.

				Pyöräilyreitti					Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Meiontareitti					Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Lisäksi virkistys- alue, ulkoilureitti, moottorikelkkailu- ura					
Varsinais-Suomen liitto	Salon seudun maakunta	valmisteltava- na		Retkeily- ja matkailu- toimintojen alue (R)			Valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai seudullisesti merkittävät retkeilyn ja matkailun alueet.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Matkailukohde					Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
				Matkailun ja ulkoilun yhteystarve					Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
				Lisäksi mm. ulkoilureitti, virkistysalue ja -kohde					
Kainuun maakunta-kuntayhtymä	Kainuun maakunta	valmisteltava- na		Luontomatkailun kehittämiseksi			Merkinnällä osoitetaan merkittäviä luontomatkailun kehittämisalueita, joihin kohdistuu vähintään maakunnallisesti tai seudullisesti tärkeitä luonnon virkistyskäytön tai luontomatkailun kehittämistarpeita ja kehittämisresurssien kohdentamista, luonnon monikäytön ja luonnonsuojelun yhteensovittamistarpeita, ulkoilu- ym. reitistöjen kehittämistarpeita, matkailuelinkeinojen maakäytöllisten edellytysten turvaamistarpeita sekä maa- ja metsätalouden edellytysten turvaamis- ja yhteensovittamistarpeita muun maankäytön kanssa.		Merkintä ja suunnitelmääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Luontomatkailun kehittämiskohde			Merkinnällä osoitetaan merkittäviä luontomatkailun kehittämisalueita, joihin kohdistuu vähintään maakunnallisesti tai seudullisesti tärkeitä luonnon virkistyskäytön tai luontomatkailun kehittämistarpeita ja kehittämisresurssien kohdentamista, luonnon		Merkintä ja suunnitelmääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.

					non virkistyskäytön ja luonnonsuojelun yhteensovittamistarpeita, ulkoilu- ym. reitistöjen kehittämistarpeita, matkailuelinkeinojen maakäytöllisten edellytysten turvaamistarpeita sekä mahdollisesti maa- ja metsätalouden edellytysten turvaamis- ja yhteensovittamistarpeita muun maankäytön kanssa.	kulttuuriarvojen säilymiseen.	
				Luontomatkailun palvelukohde	Merkinnällä osoitetaan luontomatkailun kehittämisalueisiin liittyviä palvelukohteita.		Merkintä tukee luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Luontomatkailun yhteystarve	Merkinnällä osoitetaan niitä luontomatkailualueiden olemassa olevia tai tavoitteellisia kansainvälisiä yhteyksiä, joissa on tarkoituksenmukaista kehittää rajan yli menevää luontomatkailua.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Matkailun vetovoima-alue (mv)	Merkinnällä osoitetaan maakunnan matkailu- ja virkistystoiminnan kannalta merkittävimmät aluekokonaisuudet. Niihin sisältyvät matkailukeskusten alueet ja niihin liittyvät virkistys-, suojelu- ja muut alueet, joista on mahdollista kehittää matkailu- ja virkistystoimintaa palveleva laaja kokonaisuus.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Matkailupalvelujen alue (RM)	Merkinnällä osoitetaan kansainvälisesti ja valtakunnallisesti merkittäviä matkailupalvelujen ydinalueita, kuten matkailu- ja lomakeskuksia, lomakylä, lomahotelleja, leirintäalueita tai muita vastaavia matkailua palvelevia toimintoja.	<i>Matkailupalvelujen alueiden yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota alueiden toiminnallisuuteen ja tarkoituksenmukaiseen rajaukseen.</i>	Merkintä ja suunnittelumääräys tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
				Loma- ja matkailualue (R)	Merkinnällä osoitetaan matkailupalvelujen alueiden välittömässä läheisyydessä sijaitsevat loma-asumiselle ja matkailua palveleville toiminnoille varatut seudullisesti merkittävät alueet.	<i>Loma- ja matkailualueiden yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota alueen tarkoituksenmukaiseen käyttöön lomiasunto- ja matkailutoimintojen kannalta, toimintojen mifoitukseen sekä aluevarausten yhteensovittamiseen.</i>	Merkintä ja suunnittelumääräys tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
				Virkistys- ja matkailukohde	Virkistys- ja matkailukohteina esitetään sekä virkistys- että matkailukohteita, joilla on vähintään seudullista merkitystä.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				<i>Lisäksi mm. ulkoilureitti, moottorikelkkareitti, virkistysalue</i>			
Pohjois-Savon liitto	Kuopion seudun maakuntakaava	valmisteltavana		Matkailun vetovoima-alue	Matkailun vetovoima-alueina osoitetaan matkailu- tai virkistysalueita, joihin kohdistuu maakunnallisesti tai seudullisesti tärkeitä alueidenkäyttöllisiä kehittämistarpeita.		++
					Matkailun kehittämiseksi ja alueen käytön suunnittelussa vetovoima-alueilla tulee edistää suojelualueverkoston ja sen kehittämistä.		Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.

					Alueen vetovoima rakentuu monipuolisten matkailukeskusten lisäksi vetovoimaiseen luonnon- ja kulttuuriympäristöön.	arvokkaiden maisema-alueiden ekologisti kestävää hyödyntämistä.	
				Matkailupalvelujen alue (RM)	Merkinnällä osoitetaan alueita matkailu- ja lomakeskuk-sille, merkittäville leirintäalueille, lomahotelleille, matkailuun liittyville lomakylille ja muille vastaaville toiminnolle niihin kuuluvine virkistysalueineen.	Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.	
				Matkailukohde (rm)	Merkinnällä osoitetaan pienialaiset matkailupalvelukohteet.	Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.	
				Retkeily- ja ulkoilu-alue (VR)	Merkinnällä osoitetaan pääasiassa tehosta retkeilytoimintaa varten tarkoitetut alueet.	Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.	
				Vesimatkailun kehittämisvyöhyke	Matkailun vetovoima-alueina osoitetaan matkailu- tai virkistysalueita, joihin kohdistuu maakunnallisesti tai seudullisesti tärkeitä alueidenkäyttöllisiä kehittämistarpeita. Alueen vetovoima rakentuu monipuolisten matkailukeskusten lisäksi vetovoimaiseen luonnon- ja kulttuuriympäristöön.	Matkailun kehittämisessä ja alueen käytön suunnittelussa vetovoima-alueilla tulee edistää suojelalueverkoston ja arvokkaiden maisema-alueiden ekologisesti kestävää hyödyntämistä.	
				Virkistyskalastus-alue (RMk)	Merkinnällä esitetään maakuntaaavassa ongintalammit ja muut virkistyskalastuspaikat.	Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.	
				Hijainen alue (hil)	Merkinnällä osoitetaan luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kannalta merkittävät hiljaiset alueet.	<i>Toimintoja alueelle ja sen ympärille suunniteltaessa tulee kiinnittää huomiota alueen säilymiseen hiljaisena siten, että alueiden valinnassa käytetyt hiljaisuuden kriteerit täytyvät edelleen ja hiljaisuudesta ja luonnon äänistä nauttiminen on mahdollista.</i>	
				<i>Lisäksi mm. virkistysalue, ulkoilureitti, moottorikelkkailureitti</i>			
Itä-Uudenmaan liitto	Itä-Uudenmaan maakuntaaava	valmisteltavana		Matkailupalvelujen alue (RM)	Merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti ja seudullisesti merkittäviä matkailupalvelujen alueita. Alueisiin kuuluu matkailu- ja lomakeskuksia, lomakylä, lomahotelleja, leirintäalueita tai muita vastaavia matkailua palvelevia toimintoja.	<i>Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee ottaa huomioon alueen luonnonarvot, kulttuuriperintö ja rakennushistoriallisten ominaispiirteiden säilyminen.</i>	Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämismahdollisuuksia.

				Virkestysalue ja -kohde <i>Lisäksi mm. ulkoilu- reitti</i>	Merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti ja seudullisesti merkittäviä vapaa-ajan ja luontomatkailun alueita, viherväyliä sekä yhdyskunta- ja taajamarakenteen kannalta tärkeitä viheralueita.	Alue varataan yleiseen virkistykseen ja ulkoiluun. Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee turvata virkistyskäyttöedellytyksien säilyminen, alueen saavutettavuus sekä ympäristöarvot.	Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
Päijät-Hämeen liitto							++
				Matkailun ja virkistuksen kehittämissen kohdealue (mv)	Merkinnällä osoitetaan alueita, joita kehitetään erityisesti matkailun, matkailuelinkeinon, ulkoilun ja virkistyskäytön alueina.	Alueella kehitetään matkailuelinkeinon palveluita ja yleisen virkistyspalveluita. Erityistä huomiota kiinnitetään palveluiden verkottumiseen ja toteuttavien toimenpiteiden yhteensovittamiseen.	Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Matkailupalvelujen alue tai kohde (RM)	Merkinnällä osoitetaan merkittävät matkailupalvelualueet ja kohteet, kuten matkailu- ja lomakeskuksia, lomakyliä, lomahotelleja, leirintäalueita tai muita matkailua palvelevia toimintoja.	Alueiden toteuttaminen ja kehittäminen tulee perustua kokonaisvaltaiseen suunnitelmaan, jossa otetaan huomioon toimintojen sopeutumisen ympäristöön sekä huolehditaan yhdyskuntateknisen huollon järjestämisestä.	Merkintä ja suunnittelumääräys tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
				Retkeilyalue, jolla ympäristön perusteet säilytetään (VRs)	Merkinnällä osoitetaan retkeilyyn ja ulkoiluun taajamarakenteen ulkopuolella sijaitsevia alueita, joilla ympäristön perusteet säilytetään.	Alueen käytössä ja sen suunnittelussa tulisi erityistä huomiota kiinnittää virkistyskäyttöedellytysten turvaamiseen ja kehittämiseen sekä ympäristön laadun säilymiseen hyvänä.	Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Melontareitti	Merkinnällä osoitetaan melontaan soveltuvia reittejä.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				<i>Lisäksi mm. virkistysalue tai -kohde, ulkoilureitti, golf- alue</i>			
Kymenlaakson liitto							+
				Matkailun ja virkistuksen kehittämissen kohdealue (mv)	Merkinnällä osoitetaan alueet, joihin kohdistuu ylimatekunnallisia matkailun kehittämistarpeita.	Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on huolehdittava siitä, että matkailun kehittämistarpeet sovitetaan alueen luonto-, rakennusperintö- ja kulttuuriarvoihin niitä hyödyntäen.	Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
				Matkailukohde (RM)	Merkinnällä osoitetaan taajamien ja keskus- tojen ulkopuolisten maakunnallisesti merkittävien matkailukohteiden sijainti.		Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
Satakuntaliitto							?
Tietoja ei saatavilla							Ei tietoa luontomatkailun kehittämistä tukevista kaavamerkinnoista ja –

Lapin liitto	Pohjois-Lapin maakuntakaava	valmisteltavana				määräyksistä. +
			Matkailun vetovoima-alue, matkailun ja virkistykseen kehittämisen kohdealue (mv)	Merkinnällä osoitetaan matkailun ja virkistykseen kehittämisen alueidenkäyttöisiä periaatteita.	Aluetta tulee kehittää matkailukeskusten, maa-seutumatkailun, palvelujen ja reitistöjen yhteistoiminnallisena kokonaisuutena alueen pääkäyttötarkoitusten kanssa yhteen sopivalla tavalla.	Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Matkailupalveluiden alue (RM)	Merkinnällä osoitetaan seudullisesti merkittäviä matkailupalveluiden alueita, kuten matkailu- ja lomakeskuksia, lomakyliä, lomahotelleja, leirintäalueita tai muita vastaavia matkailua palvelevia toimintoja.		Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Virkistys-/matkailukohde			Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämismahdollisuuksia.
			Lisäksi mm. virkistysalue, moottorikelkkailureitti, ulkoilureitti			
Keski-Suomen liitto	Keski-Suomen maakuntakaava	valmisteltavana				++
			Matkailun ja virkistykseen kehittämisen kohdealue (mv)	Merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti tärkeä matkailussa ja virkistyksessä jo oleva tai siihen soveltuva aluekokonaisuus.	Alueidenkäytön suunnittelussa on erityisesti kiinnitettävä huomiota reitistöjen ja virkistysalueiden verkostojen muodostamiseen sekä malsena- ja ympäristöarvojen säilymiseen ja matkailuun hyödyntämiseen. Uusien matkailukeskusten rakentaminen tulee sovittaa ympäristöön.	Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Matkailupalvelujen alue, kohde	Merkinnällä osoitetaan merkittävä matkailupalvelujen alue.		Merkintä tukee osaltaan luontomatkailun kehittämistä.
			Vesimatkailun kehittämisen kohdealue (vm)	Merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti tärkeä vesimatkailussa jo oleva tai siihen soveltuva aluekokonaisuus.	Suunnittelulla tulee turvata kohdealueen va-rauserusteen mukainen arvo ja käyttöke-poi-suus.	Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Vesiretkelyalue (W)	Merkinnällä osoitetaan vesiretkeliyn soveltuva aluekokonaisuus.	Suunnittelulla tulee turvata alueille riittävät rantautumispaikat.	Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Vesiretkelyreitti	Merkinnällä osoitetaan vesiretkeliyn soveltuva reitti.		Merkintä edistää luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Lisäksi mm. vesiliikenteen ja ulkoilun			

					yhteystarve, virkistysalue, -kohde ja –laajentumisuuuuta, ulkoilureitti, moottorikelkkailureitti				
Keski-Pohjanmaan liitto	Keski-Pohjanmaan maakuntakaava	valmisteltavana						?	
Tietoja ei saatavilla.								Ei tietoa luontomatkailun kehittämistä tukevista kaavamerkinnöistä ja –määräyksistä.	
Etelä-Savon maakuntaliitto	Etelä-Savon maakuntakaava	valmisteltavana						?	
Tietoja ei saatavilla.								Ei tietoa luontomatkailun kehittämistä tukevista kaavamerkinnöistä ja –määräyksistä.	
Uudenmaan liitto	Uudenmaan maakuntakaava	valmisteltavana						?	
Tietoja ei saatavilla.								Ei tietoa luontomatkailun kehittämistä tukevista kaavamerkinnöistä ja –määräyksistä.	
Varsinais-Suomen liitto	Turun seudun kehyskuntien sekä Loimaan, Vakka-Suomen ja Turunmaan seutujen maakuntakaavat	valmisteltavana						?	
Tietoja ei saatavilla.								Ei tietoa luontomatkailun kehittämistä tukevista kaavamerkinnöistä ja –määräyksistä.	
Pohjois-Savon liitto	Leppävirran pohjoisosan valtatien 5 maakuntakaava	valmisteltavana						?	
Tietoja ei saatavilla.								Merkitä tukea osaltaan luontomatkailun kehittämismahdollisuuksia.	

Etelä-Pohjanmaan liitto	Etelä-Pohjanmaan maakunta-kaava, muutos	valmisteltavana	Matkailun vetovoima-alue			+
					Alueen suunnittelussa tuetaan kuntien, seutukuntien ja ylitsemaakunnallisten virkistysalueiden ja matkailualueiden muodostamia verkostoja ja niiden kehittämistä kokonaisuuksina. Kehittämistoimien tulee liittyä maakunnan matkailuelinkeinojen maankäytöllisten edellytysten tukemiseen sekä virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys turvaamiseen.	Merkintä ja suunnittelumääräys edistävät luontomatkailua ja sen kehittämistä.
			Lisäksi mm. moottorikelkkailun runkoreitti			
Etelä-Karjalan liitto	Etelä-Karjalan maakunta-kaava	valmisteltavana				?
Tietoja ei saatavilla.						Ei tietoa luontomatkailun kehittämistä tukevista kaavamerkinnoista ja -määräyksistä.

Kommenttien selitykset:

- Maakunta-kaavassa ei ole huomioitu luontomatkailua tai muuta matkailua lainkaan.
- ? Maakunta-kaava on vasta valmisteltavana, eikä (luonto)matkailua koskevasta kaavamerkinnoista tai -määräyksistä ole vielä tietoa.
- + Maakunta-kaavassa on osoitettu joitakin matkailualueita tai -kohteita, jotka tukevat osaltaan luontomatkailun kehittämistä. Kaavassa ei ole kuitenkaan osoitettu varsinaisesti esimerkiksi luontomatkailun kehittämistä tukevia alueita. Luontomatkailua saattaa kuitenkin sijoittua muun muassa matkailun vetovoima-alueille tai matkailupalvelujen alueiden ympäristöön. Maakunta-kaavamerkinnoista ja -määräysten pohjalta ei voi kuitenkaan päätellä, että vahvistetuissa tai valmisteilla olevissa maakunta-kaavoissa kehittämisen kohteeksi olisi valittu erityisesti luontomatkailun kehittämisedellytysten vahvistaminen maakunta-kaavoituksen avulla.
- ++ Maakunta-kaavassa on osoitettu monia matkailualueita tai -kohteita sekä erilaisia ulkoilualueita. Kaavassa on osoitettu paitsi osaltaan luontomatkailun kehittämistä tukevia alueita, kuten matkailupalvelujen alueita, myös joitakin luontomatkailua edistäviä alueita tai kohteita. Kaavoissa on osoitettu esimerkiksi erämatkailualueita, vesimatkailun kehittämisen kohdealueita, virkistyskalastusalueita ja erilaisia reittejä, kuten melontajä ja pyöräilyreittejä. Useat merkinnät tukevat luontomatkailun kehittämistä, mutta laajempia luontomatkailun kehittämistä tukevia ei kaavoissa ole osoitettu. Osoitettujen alueiden tai kohteiden osalta ei ole mainittu niiden ohjaamisesta erityisesti luontomatkailun tarpeisiin.
- +++ Maakunta-kaavassa on huomioitu luontomatkailun kehittämistarpeet erityisen hyvin. Kaavoissa on osoitettu useita luontomatkailua edistäviä alueita tai kohteita, joita kehitetään luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kohdealueina. Kaavoissa on osoitettu myös monipuolisesti luontomatkailua tukevia alueita ja kohteita, kuten matkailupalveluiden alueita sekä retkeily- ja ulkoilualueita. Suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota muun muassa luontomatkailun edellytysten turvaamiseen, alueen virkistys- ja suojelualueiden hoidon ja käytön suunnitteluun, eri toimintojen verkostomaiseen kytkemiseen reitistöön sekä luontomatkailua palvelevien rakenteiden ohjaamiseen alueelle. Maakunta-kaavamerkinnoista ja -määräysten pohjalta voi päätellä, että vahvistetuissa tai valmisteilla olevissa maakunta-kaavoissa yhdeksi kehittämisen painopisteeksi on valittu luontomatkailun kehittämisedellytysten parantaminen maakunta-kaavoituksen avulla.

LIITE 2. ALUEIDEN YLEISÖKÄYTÖN LUOKITTELU

Metsähallituksessa on toteutettu vuosina 2003-2004 alueiden yleisökäytön tavoitetilä 2010 –työ eli ns. alueiden roolijakotyö (Metsähallitus 2004a). Roolijakotyön taustalla oli tarve päivittää aiemmin laaditut alueiden yleisökäytön roolijakotyöt, joissa oli tunnistettu alueiden yleisökäytön nykytilan mukainen käyttöluokka, asetettu alueille yleisökäytön tavoitetaso (tavoiteluokka) ja arvioitu tavoitetason saavuttamisen ja ylläpidon kustannukset. Vuonna 2003 käynnistyneen roolijakotyön tavoitteena oli luonnonsuojelun hallinnassa ja hoidossa olevien alueiden asiakas- ja kysyntälähtöinen, kestäväan kehitykseen perustuva virkistyskäytön ja luontomatkailun tavoitteiden määrittely vuoteen 2010.

Roolijakotyössä on tunnistettu ja nimetty yleisökäytön aluekokonaisuuksia. Aluekokonaisuuksilla tarkoitetaan siinä erilaisten alueiden ja kohteiden yhdessä muodostamia maantieteellisesti rajattuja alueita, joiden virkistys- ja luontomatkailukäyttöä on tarkoituksenmukaista suunnitella ja toteuttaa kokonaisuutena. Työssä on kuvattu näiden alueiden yleisökäytön nykytilaa v. 2003 tiedoin, määritelty tavoitetilä vuodelle 2010 sekä luokiteltu nämä alueet mm. alueiden palveluvarustuksen, majoittumismahdollisuuksien ja vuosittaisen kävijämäärän perusteella kuuteen eri luokkaan. **Alueiden ekologisen kestävyuden turvaamiseksi valtion alueiden käyntimäärien kasvu pyritään ohjaamaan painopistealueille.** Saatua tuloksia on hyödynnetty Natura 2000-alueiden verkoston yleissuunnitelman laadinnassa.

Työssä alueet on luokiteltu kuuteen eri luokkaan seuraavien kriteereiden mukaan (Metsähallitus 2004a):

1. Luokka

- ✓ Matkailun valtakunnallinen vetovoimakohde
- ✓ Runsas ja monipuolinen luontomatkailun palveluvarustus
- ✓ Monipuoliset virkistysmahdollisuudet kaikkina vuodenaikoina
- ✓ Hyvät majoittumismahdollisuudet alueella tai sen ympäristössä
- ✓ Matkailupalveluita alueella tai sen ympäristössä
- ✓ Luonto-opastusta ryhmille
- ✓ Aluetta palveleva luontokeskus tai luontotalo
- ✓ Aluekohtaiset esitteet, maasto-opasteet ja verkkosivut eri kielillä, retkeilykartta
- ✓ Alueen käyntimäärä vähintään 50 000 käyntiä/vuosi tai alueen kävijöiden kokonaisviipymä vähintään 25 000 vrk/vuosi

Kainuusta tähän luokkaan kuuluu Hossa-Kylmäluoma-Näränkä –aluekokonaisuus, joka ulottuu suurelta osalta myös Pohjois-Pohjanmaan puolelle. On hyvä kuitenkin huomioida, että aluekokonaisuuksien sisällä olevat pienemmät alueet saattavat kuulua yksittäin muihin luokkiin. Eri alueiden tämän hetkinen yleisökäytön luokka on myös joissakin tapauksissa alempi kuin tavoitteena oleva yleisökäytön luokka vuonna 2010.

2. Luokka

- ✓ Valtakunnallinen tai maakunnallinen kohde
- ✓ Runsas ja monipuolinen luontomatkailun ja virkistyskäytön palveluvarustus
- ✓ Kävijöitä palvelevia matkailupalveluja alueella tai sen lähiympäristössä
- ✓ Opastus- ja asiakaspalveluhenkilöstöä sesonkiaikoina
- ✓ Alue-esitteet, maasto-opasteet ja verkkosivut eri kielillä
- ✓ Luontotalo tai miehitetty luontotupa
- ✓ Alueen käyntimäärä vähintään 20 000/vuosi tai kävijöiden kokonaisviipymä vähintään 10 000 vrk/vuosi

Kainuusta tähän luokkaan kuuluvat Oulujärven ja Rokuan aluekokonaisuus, Ukkohalla-Paljakka-Siikavaara sekä Vuokatin ja Hiidenportin muodostama aluekokonaisuus.

3. Luokka

- ✓ Maakunnallinen kohde
- ✓ Kohtalainen, monipuolinen palveluvarustus
- ✓ Voi olla opastusaineistoa

- ✓ Voi olla opastuspaikka tai pieni miehittämätön luontotupa
- ✓ Voi olla Metsähallituksen omaa opastushenkilöstöä tai yrittäjät tuottavat palvelut
- ✓ Oltava pääsääntöisesti alue-esite ja omat www-sivut
- ✓ Alueen käyntimäärä vähintään 5 000 käyntiä/vuosi tai kävijöiden kokonaisviipymä 2 500 vrk/vuosi

Kainuusta tähän luokkaan kuuluvat Ystävyyden puisto ja Kelevalapuisto.

4. Luokka

- ✓ Maakunnallinen tai paikallinen kohde
- ✓ On rakennettua ja ylläpidettyä palveluvarustusta vaikkakin vähän, esim. yksittäinen polku ja opastustaulu tai laajalla alueella muutamia autiotupia tai vastaavia
- ✓ Ei asiakaspalvelua eikä opastusta
- ✓ Voi olla yksittäisiä palveluita
- ✓ Ei käyntimäärätavoitteita

5. Luokka

- ✓ Alueita, joilla ei ole mainittavasti yleisökäyttöä tai joille ei ohjata yleisökäyttöä
- ✓ Ei lainkaan Metsähallituksen tuottamia yleisöpalveluja
- ✓ Ei anneta lupaa rakentaa reittejä tai muita yleisöpalveluja tai lupa vain hyvin rajoituille muiden tuottamille palveluille.

6. Luokka

- ✓ Yleisöltä suljettuja alueita
- ✓ Ei yleisökäyttöä
- ✓ Ei yleisökäytön palveluvarustusta
- ✓ Paikallisella väestöllä voi olla alueella erityisoikeuksia

KAINUUN MAAKUNTA –KUNTAYHTYMÄ JULKAISULUETTELO

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut

Sarja B: selvitykset ja tutkimukset

Sarja C: hallinnolliset asiakirjat

Sarja D: monistesarja

=====

Sarja A

- A:1 Uusiutuva Kainuu. Kainuun maakuntasuunnitelma 2025 (2005)
- A:2 Kainuun maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma eli TOTSU 2006 – 2007 (2005)
- A:3 Kainuun maakuntaohjelma 2006 – 2010 (2006)
- A:4 Kainuun maakuntakaava 2020. Kaavaselostus 2006 (2006)
- A:5 Viestintäsuunnitelma 2006-2008 (2006)
- A:6 Kainuun kansalaisvaikuttamisen ohjelma 2006 – 2012 (2007)

Sarja B

- B:1 Kainuun Venäjä-liiketoiminnan Strategia 2005-2012 (2006)
- B:2 Sosiaalihuollon teknologian kehittäminen Kainuussa –hanke 1.4.2005 – 31.3.2007. Sähköisten asiointipalveluiden kehittäminen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Selvitysraportti 2007 (2007)
- B:3 Sosiaalihuollon teknologian kehittäminen Kainuussa –hanke 1.4.2005 – 31.3.2007. Mielipidekysely sähköisten asiointipalveluiden kehittämisestä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tulosraportti 2006 (2007)
- B:4 Ikäihmisten palveluohjaus Kainuussa -hanke 1.8.2004 – 31.12.2006. Palveluohjaus - Tienviitta kainuulaiselle ikäihmiselle. Loppuraportti (2006)
- B:5 Kainuun tietoyhteiskuntastrategia 2007 – 2012 (2007)
- B:6 Kainuun maakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset (2007)
- B:7 Luontomatkailun kehittäminen maakuntakaavoituksessa (2007)

Sarja C

- C:1 Talousarvio 2006 ja taloussuunnitelma 2006 – 2009 (2005)
- C:2 Vuosikertomus 2005 (2006)
- C:3 Kainuun maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma eli TOTSU 2007-2008 (2006)
- C:4 Talousarvio 2007 ja taloussuunnitelma 2007 – 2010 (2006)
- C:5 Vuosikertomus 2006 (2007)

Sarja D

- D:1 "Uusiutuva Kainuu" Kainuun tulevaisuudenkuvat v. 2025 (2006)
- D:2 Tietotekniikan osaamiskartoituskyselyn tulosraportti 1. Kainuun vanhus- ja perhepalveluhenkilöstö (2007)
- D:3 Prosessien mallinnus Kainuun sosiaalihuollossa 2005 – 2006 (2007)
- D:4 Sosiaalihuollon teknologian kehittäminen Kainuussa –hanke. Loppuraportti 2007. (2007)
- D:5 Lähiruokaa Kainuusta. Kainuulaisten elintarvikeyrittäjien tuoteluettelo, 3. painos (2007)
- D:6 Kainuussa asuvien maahanmuuttajien koulutus ja työllistyminen, kyselytutkimus (2007)

etunimi.sukunimi@kainuu.fi

PL 400, 87070 Kainuu
puhelin (08) 6155 41 / vaihde, faksi (08) 6155 4260

www.kainuu.fi